Półrocznik Językoznawczy Tertium. Tertium Linguistic Journal 9 (2) (2024)
www.journal.tertium.edu.pl
https://doi.org/10.7592/Tertium.2024.9.2.311

Dzieci jako tłumacze: psychologiczne, etyczne i społeczne aspekty pośrednictwa językowego

Joanna Nachman
Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych, Uniwersytet Jagielloński
joanna.nachman@doctoral.uj.edu.pl

Streszczenie

Niniejszy artykuł poświęcony jest zjawisku dziecięcego brokeringu językowego, czyli nieprofesjonalnemu tłumaczeniu ustnemu wykonywanemu na rzecz jednojęzycznych krewnych lub znajomych. Celem artykułu jest przegląd literatury i filmu oraz wskazanie społecznych i naukowych kontekstów pośrednictwa językowego, określenie luki badawczej poprzez porównanie stanu badań za granicą i dysproporcji między publikacjami ukazującymi się w Polsce. Poruszony zostanie problem terminologiczny związany z nazwą brokeringu językowego. Następnie przedstawione zostaną etyczne i psychologiczne aspekty tłumaczenia środowiskowego oraz brokeringu językowego. Część praktyczna stanowi omówienie badania kwestionariuszowego na temat nastawienia i świadomości społecznej w zakresie pośrednictwa językowego. Przedstawione wnioski wskazują na złożoność tematu i konieczność kontynuacji badań nad dziecięcym pośrednictwem językowym.

Słowa kluczowe: brokering językowy, pośrednictwo językowe, tłumaczenie środowiskowe, migranci, etyka w tłumaczeniu ustnym.

Abstract

Children as Interpreters: Psychological, Ethical and Social Aspects of Language Mediation

This article focuses on the phenomenon of child language brokering, i.e. non-professional interpreting performed for monolingual relatives or friends. The aim of the article is to review the literature and film and to point out the social and scientific contexts of language brokering, to identify the research gap comparing the state of international and domestic research, in other words the disparity between publications appearing in Poland and in the Anglophone world. The terminological problem related to the name of language brokering will be addressed. The ethical and psychological aspects of public service interpreting and the ethical and psychological factors of language brokering will then be presented. The practical part is a discussion of a questionnaire survey on public attitudes to and awareness of language brokering. The findings presented demonstrate the complexity of the topic and the need for continued research on child language brokering.

Keywords: child language brokering, language mediation, public service interpreting, migrants, ethics in interpreting.

1. Wstęp i umiejscowienie badań w Polsce

Pierwsza zmianka o zjawisku pośrednictwa językowego w polskim przekładoznawstwie pojawiła się w publikacji *Przekład ustny środowiskowy* autorstwa Małgorzaty Tryuk (2006), która powołała się na „tłumaczy naturalnych", czyli „dzieci, które służą za tłumaczy swoim rodzicom, np. u lekarza lub w urzędzie". Dla porównania, termin *brokering językowy* pojawił się w anglojęzycznej publikacji, a „tłumacze naturalni" (ang. *natural translators*) zostali wprowadzeni do przekładoznawstwa przez Briana Harrisa i Biancę Sherwood już w 1978 roku. Następnie Harris opisał to zjawisko pod nazwą „naturalnych tłumaczy" (ang. *natural interpreters*) (1990). Dopiero Lucy Tse (1996) wprowadziła do literatury termin *child language brokering* (*dziecięcy brokering językowy*).

Słownik polskiej terminologii przekładoznawczej (Bogucki i in. 2019) nie opisuje dzieci występujących w roli tłumaczy, natomiast *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (1998, 2009, 2011) wspomina o zjawisku pośrednictwa językowego pod hasłem tłumaczenia środowiskowego i powołuje się na definicję Nigela Halla (2004): „tłumaczenie ustne środowiskowe dawniej wykonywane przez wolontariuszy, nieprzeszkolone osoby dwujęzyczne, przyjaciele i krewni, czasem także dzieci" [1].

Pionierską pracą na temat *brokeringu językowego* była dysertacja doktorska Anity Żytowicz-Kiedryńskiej (2019) z UKW pt. *Bilingual children as language brokers — strategies, emotions and identity* (*Child brokering — młodzież bilingwalna w roli tłumaczy. Strategie, emocje, tożsamość*). Badaczka prowadziła badania wśród polskich dzieci tłumaczących w Wielkiej Brytanii. Skupiając się na różnych aspektach i kontekstach tego tłumaczenia, dr Żytowicz-Kiedryńska wydała kilka artykułów (2017a, 2017b, 2018) i zaprezentowała wyniki swoich badań na wielu konferencjach (2017, 2018). Zjawisko tłumaczenia świadczonego przez dzieci lub młodzież zostało także opisane w 2018 r. w poradniku Polsko-Niemieckiej Wymiany Młodzieży *Co powiedziała? Możesz przetłumaczyć? O zadaniach, wyzwaniach i roli pośrednictwa językowego podczas polsko-niemieckich spotkań językowych* autorstwa Ines Ackermann i Iwony Domachowskiej. Pośrednicy językowi zostali tu opisani jako osoby, które:

[1] Tłumaczenia z j.angielskiego — J.N.

> tłumaczą konsekutywnie podczas polsko-niemieckich spotkań młodzieży. Zastosowanie tego pojęcia pozwala odróżnić tłumaczenie przez profesjonalnego tłumacza konferencyjnego (często symultanicznego) od roli tych osób, które niekoniecznie zawodowo, ale jednak efektywnie i w duchu porozumienia językowego pośredniczą między językami.

Najnowszym artykułem związanym z pośrednictwem językowym w kontekście Polski jest praca na temat zawodu nauczyciela w czasach kryzysu i po inwazji Rosji na Ukrainie. Wspomniano w niej zdawkowo o dzieciach ukraińskich, które pełnią funkcję nieprofesjonalnego tłumacza w polskich szkołach (Szczepaniak-Kozak, Wąsikiewicz-Firlej 2024: 9-10).

Kolejnym kontekstem pośrednictwa językowego są słyszące dzieci wychowane przez G/głuchych rodziców. W literaturze popularnonaukowej KODA (*Kid/Kids of Deaf Adults*) lub CODA (*Children of Deaf Adults*), czyli słyszące dzieci głuchych, które stają się tłumaczami rodziców zwykle w wieku czterech lat (Goc 2022: 202). Pojęcie KODA pojawiło się już w 2016 r. w raporcie *CODA – inność nierozpoznana. Słyszące dzieci – niesłyszący rodzice. Pakiet informacyjny dla szkół i poradni*. Dokument powstał w ramach prac Zespołu ds. Osób Głuchych przy Rzeczniku Praw Obywatelskich.

Praca doktorska Aleksandry Kalaty-Zawłockiej (2017) jako jedna z pierwszych poruszała problem dzieci z rodzin G/głuchych pełniących rolę nieprofesjonalnych tłumaczy. Autorka ponownie odniosła się do tego zagadnienia w 2021 r.:

> Dawniej, jak się głuchym rodziło dziecko słyszące, od małego przyzwyczajali je do bycia ich tłumaczem aż do śmierci. Teraz głusi wiedzą, że małe dziecko nie powinno być tłumaczem. Już nie uczą migać, zmuszają, żeby mówiło, że lepiej słyszeć, iść do szkoły. [...] Mój dziadek mówił do mojej mamy: „Słysząca jesteś, będziesz moim tłumaczem". Więc mama szła tłumaczyć, koniec kropka.

W przeszłości pełnienie przez dzieci słyszące roli tłumaczy dla rodziców głuchych było powszechną normą. Obecnie, w wyniku zmiany postaw społecznych, nie oczekuje się już od nich tej roli, co wskazuje na większą świadomość, że takie zadanie jest obciążające i nie powinno być nałożone na dzieci. Współczesne podejście promuje rozwój dzieci głuchych poprzez naukę mówienia i edukację w szkołach, sprzyjając tym samym ich integracji z ogólnym systemem edukacyjnym i równości szans w społeczeństwie słyszących.

W 2020 r. ukazała się publikacja *Dorastanie między dwoma światami. Społeczne konteksty rozwoju słyszących dzieci niesłyszących rodziców* pod red. Dominiki Wiśniewskiej. Monografia składa się z trzech części: pierwsza porusza temat słyszących dzieci G/głuchych rodziców i konteksty ich rozwoju, druga koncentruje się wokół dorosłych słyszących dzieci G/głuchych rodziców, trzecia i ostatnia część opisuje wychowanie słyszącego dziecka przez G/głuchych rodziców. Publikacja ma nowatorski charakter ze względu na przekrój tematów z perspektywy psychologii rozwojowej: od ciąży i wchodzenia w rolę matki słyszącego dziecka u niesłyszących kobiet po dorosłych dzieci G/głuchych rodziców.

Kolejną pracą na ten temat jest artykuł o doświadczeniach językowych osób słyszących mających G/głuchych rodziców i polskim języku migowym jako języku ich dziedzictwa (Kotowicz i in. 2021). Według autorek zagadnienie nieprofesjonalnego pośrednictwa językowego wykonywanego przez dzieci G/głuchych rodziców wciąż budzi zainteresowanie badaczy (2021: 214-216). Warto rozważyć, czy taka działalność wynika z ograniczonego dostępu do usług profesjonalnych tłumaczy w Polsce (np. z powodu niewystarczającej liczby tłumaczy lub wysokich kosztów ponoszonych przez osoby G/głuche), czy może istnieją inne przyczyny, dla których rodzice G/głusi nadal korzystają z pomocy tłumaczeniowej swoich słyszących dzieci. Autorki podkreślają, że należy także zastanowić się, czy osoby pełniące zawodowo funkcję tłumaczy są w stanie zachować pełen profesjonalizm, świadcząc wsparcie swoim G/głuchym rodzicom, czy też stosują odmienne standardy wobec członków rodziny i klientów. Co więcej, aż 66% ankietowanych (21 z 32 osób) to osoby pracujące jako profesjonalni tłumacze PJM-u, czyli Polskiego Języka Migowego. Zatem ponad połowa badanych CODA zawodowo zajmuje się językiem mniejszości, który był obecny w ich środowisku rodzinnym. Istotnym elementem jest edukacja zarówno rodziców G/głuchych, jak i specjalistów pracujących z dziećmi i młodzieżą CODA (np. nauczycieli czy logopedów), aby uświadomić im, w jakich sytuacjach dziecko może wspierać rodziców w komunikacji, a kiedy nie powinno pełnić roli pośrednika językowego (Preston 1995: 228-232). KODA pojawiły się także w książce *Głusza* Anny Goc (2022), która jest reportażem opisującym życie osób g/Głuchych w Polsce, m.in. w szkołach.

Najnowszym opracowaniem problemu dziecięcego pośrednictwa językowego jest artykuł nt. tłumaczenia dzieci i dla dzieci w obecnej sytuacji migracyjnej w Polsce, czyli w kontekście inwazji Rosji na Ukrainę (Tryuk 2023). Autorka bada kontekst medyczny, ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia psychoterapeutycznego, jednocześnie podkreślając, że:

W polskiej literaturze translatorycznej zorientowanej na tłumaczenie środowiskowe temat pośrednictwa językowego dla lub przez młodych migrantów nie został jeszcze dobrze zbadany, choć dwujęzyczne dzieci pełnią ważną funkcję w komunikacji pomiędzy jednojęzycznymi rodzicami czy rodzinami a lekarzami, terapeutami, nauczycielami, jak również urzędnikami, policją itd.

Pośrednictwo językowe stało się tematem pracy magisterskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim (Nachman 2020)[2], w której autorka analizowała zjawisko *brokeringu językowego* wśród polskich dzieci uczących się w polskich szkołach i instytucjach za granicą i uczniów dwujęzycznych szkół w Polsce. Obecnie jest to zjawisko badane w ramach dwóch powstających dysertacji doktorskich. Jedna z nich powstaje w Szkole Doktorskiej Nauk Humanistycznych UJ Autorka skupia się na dzieciach ukraińskich tłumaczących w polskich szkołach (Nachman 2021). Autor drugiej dysertacji, Sebastian Zatylny (doktorant UWr) opisuje konteksty, aktorów i działania na przykładzie doświadczeń azjatyckich imigrantów.

Potencjalnie nieszkodliwa sytuacja polegająca na korzystaniu z pomocy dzieci w tłumaczeniach pisemnych lub ustnych może mieć katastrofalne skutki. W mediach społecznościowych można znaleźć informacje na temat konsekwencji tłumaczeniowych wynikających z sytuacji, gdy dziecko pełni rolę tłumacza w kontekście medycznym, np. historia Julio Pereza, syna hiszpańskojęzycznych imigrantów mieszkających w USA. W 2008 r. Julio i jego brat trafili do szpitala, gdzie nikt nie mówił po hiszpańsku. Tłumacz został wezwany, aby pomóc przy wypełnianiu formularzy, jednak później zniknął, więc dziecko musiało przejąć rolę tłumacza, by umożliwić komunikację między rodzicami a lekarzami. Niestety ze względu na zakażenie bakteryjne jego brat zmarł. Według Frying Pan News, w całej Kalifornii było 75 przypadków, w których nie było obecnego wykwalifikowanego tłumacza medycznego, a we wszystkich przypadkach personel medyczny posługiwał się wyłącznie językiem angielskim[3].

Ten temat pojawia się także w filmach: krótkometrażowym *What did they say* (2011) (*NextShark*), dokumentalnym *Translators* (2023), francuskojęzycznym *Klasa* (2008) i w filmie *Chinki* (z hiszpańskiego *Chinas*) z r. 2023, który w kontekście pośrednictwa językowego, parentyfikacji i dynamiki rodzinnej w rodzinach migranckich opisała Aleksandra Matyja (2024). Dzieci tłumaczące w rodzinach niesłyszących można było zobaczyć w odcinku 17., sezonie 1[4] amerykańskiego serialu *Gotowe na wszystko* (*Desperate Housewives*) z 2004 r.,

[2] https://ruj.uj.edu.pl/entities/publication/5ff0cafb-7b00-4aca-a837-35466fec2966 [dostęp 8.08.2024]

[3]https://www.huffpost.com/entry/california-interpreter-bi_n_3785419, https://beyondchron.org/interpreter-bill-would-help-save-lives-lost-in-translation/ [Data dostępu 10.08.2024]

[4]https://desperatehousewives.fandom.com/wiki/Lily_Stevens#:~:text=Lily%20Stevens%20is%20the%20yo

belgijsko-francuskim komediodramacie *Rozumiemy się bez słów* (2014) i amerykańskim remake'u *CODA* (2021).

Do pełnienia roli dziecka-tłumacza przyznaje się w wywiadach wielu artystów pochodzących z krajów hiszpańskojęzycznych (a także z Filipin), którzy wychowali się w Stanach Zjednoczonych. Wśród nich jest Eva Longoria, Sandra Cisneros, Jose Antonio Vargas, Yalitza Aparicio, Luis J. Rodriguez, Julissa Arce, Sonia Sotomayor.

Wspominanie o celebrytach, w dzieciństwie pełniących rolę tłumaczy dla swoich rodzin, stanowi istotny element analiz naukowych, dostarczając cennych świadectw na temat życia w społecznościach imigranckich, ukazując długofalowy wpływ tych doświadczeń na życie osobiste i działalność publiczną tych jednostek. W społecznościach latynoamerykańskich i meksykańskich w USA dzieci imigrantów często stają przed wyzwaniem tłumaczenia w sytuacjach administracyjnych, prawnych czy zdrowotnych, co nie tylko rozwija ich umiejętności językowe, ale również kształtuje empatię, poczucie odpowiedzialności i świadomość barier, z jakimi mierzą się ich rodziny. Publiczne świadectwa znanych osób wzmacniają widoczność tych doświadczeń, jednocześnie uwrażliwiając społeczeństwo na problemy związane z migracją i promując potrzebę systemowego wsparcia językowego dla imigrantów. Ponadto celebryci ci często angażują się w kampanie społeczne przeciwko polityce rozdzielania rodzin imigranckich, podkreślając traumatyczne skutki takich działań oraz konieczność zapewnienia integralności rodzin. Aktorka Diane Guerrero[5] otwarcie mówi o deportacji jej rodziców, którą przeżyła w dzieciństwie. Za swoje poparcie dla reformy imigracyjnej Guerrero została nominowana na ambasadora ds. obywatelstwa i naturalizacji przez administrację prezydenta USA Baracka Obamy w 2015 r.[6].. Aktorka dzieli się także tymi doświadczeniami w książkach dla dzieci, w których opisuje swoją historię związaną z deportacją jej rodziców (*In the Country We Love*, 2016; *My Family Divided*, 2018).

Analiza tych przypadków w literaturze naukowej i filmach pomaga obalić niektóre stereotypy dotyczące rodzin imigrantów. Doświadczenie pełnienia roli tłumacza jest związane z międzypokoleniową dynamiką i konsekwencjami tej relacji dla kształtowania tożsamości i relacji rodzinnych. Należy podkreślić istotną rolę integracji rodzin oraz to, w jaki sposób ich doświadczenia rodzinne mogą wpływać na rozwój aktywizmu społecznego i umiejętności

ung,capable%20of%20translating%20sign%20language. [Data dostępu 4 lutego 2025]

[5] https://www.washingtonpost.com/gender-identity/actress-diana-guerrero-is-still-grappling-with-her-parents-deportation/ [Data dostępu: 20.12.2024]

[6] https://news.fullerton.edu/2024/03/actress-diane-guerrero-inspires-students-to-become-warriors-in-storytelling/#:~:text=At%2014%20years%20old%2C%20Diane,immediate%20family%20with%20U.S.%20citizenship. [Data dostępu: 20.12.2024]

przywódczych u dzieci. Biorąc pod uwagę fakt, że Polska jest od niedawna krajem emigranckim, temat pośrednictwa językowego dotyczy także wielu naszych rodaków za granicą i zarówno ze społecznego, psychologicznego, jak i językowego punktu widzenia jest szczególnie ważny.

1.1. Konteksty *brokeringu językowego* i umiejscowienie badań na świecie

Podobnie jak tłumaczenie środowiskowe, dziecięcy *brokering językowy* występuje w różnych kontekstach. Poniższa tabela przedstawia konteksty występowania pośrednictwa językowego.

Tabela 1. Konteksty występowania pośrednictwa językowego, uwzględniające miejsca, uczestników oraz podejścia badawcze

Kontekst	Źródła
Szkoły, zajęcia pozaszkolne, wywiadówki i spotkania z rodzicami	Tse (1996), Weisskirch i in. (2011), Angelelli (2014), Reynolds i in. (2015), Ceccoli (2022), Thoma, Draxl (2023), Rechsteiner i in. (2024), Matyja (2024)
Szpitale, kliniki, przychodnie i wizyty u lekarza	Cohen i in. (1999), Faulstisch Orellana (2003), Hall (2004), Antonini (2010), Iqbal, Crafter (2023), Nikitina, Montenovo (2023), K. Martinez i in. (2024)
Miejsca pracy	Kraft (2020), Söderlundh, Keevallik (2023), Solin (2024)
Wypełnianie aplikacji na stanowiska pracy i kwestie zatrudnienia rodziców	Anguiano (2018), Katz (2010, 2014a, 2014b), Żytowicz (2018)
Administracja publiczna (np. wizyty w banku, transakcje finansowe, zakup samochodu, kwestie związane z imigracją, zakup ubezpieczenia)	McQuillan, Tse (1995), Anguiano (2018), Katz (2014a, 2014b), López, Vaid (2018), Żytowicz (2018)
Instytucje religijne	Hall, Guéry (2010), Phoenix, Faulstich Orellana (2022)
Środowiska opiekuńcze	Jansson, Wadensjö (2016)
Restauracje, sklepy, transport publiczny	Morales, Hanson (2005), Matyja (2024), Kemende Wunseh (2018)
Sądy, instytucje rządowe i samorządowe, wymiar sprawiedliwości	Morales, Hanson (2005)
Dzieci mające G/głuchych rodziców	Morales, Hanson (2005), Moroe, De Andrade (2018), Wiśniewska (2020), Kalata-Zawłocka (2021), Kotowicz i in. (2021), Napier (2021), Gee i in. (2022)

Emocje i mediacje językowe	Żytowicz (2017a, 2017b, 2018, 2019), Febre i in. (2024)
Pośrednictwo językowe wśród imigrantów (szczególnie hiszpańskojęzycznych i azjatyckich w USA)	Morales, Hanson (2005), Anguiano (2018), Zhang i in. (2020), Morales, Wang (2018)
Dorośli pośrednicy językowi dzielący się doświadczeniami	Bauer (2016), Guan i in. (2014), Phoenix, Faulstich Orellana (2022)
Podejścia badawcze do pośrednictwa językowego: antropologiczne, instytucjonalne, tożsamościowe, rozwojowe, psychologia narracyjna, dobrostan dzieci-tłumaczy, metodologia (metody mieszane), *code-switching*	García-Sánchez (2018), Cirillo i in. (2010), Pines i in. (2019), Weisskirch (2017), Wiśniewska (2020), Faulstisch Orellana, Phoenix (2016), Wong (2019), Phoenix, Faulstich Orellana (2022), Antonini (2022), Melander, Shmulyar Gréen (2023), Lazarevic (2017), Tomasi, Narchal (2020), Weisskirch i in. (2021), Shen i in. (2022), Weisskirch (2013), Tse (1996), Eksner, Faulstisch Orellana (2012), Phoenix, Faulstisch Orellana (2022), Kemende Wunseh, Charamba (2023)
Poczucie obciążenia emocjonalnego, własnej skuteczności, długu wobec rodziców	Wu, Kim (2009), Matyja (2024)
Brokering techniczny (*technical brokering*)	Aumann, Titzmann (2022)
Pełnione role przez dzieci-tłumaczy (pośrednik kulturowy, mediator, pomocnik, doradca)	Hlavac (2014), Thompson i in. (2018), Narchal, Hembrow (2024), Cline i in. (2010), López i in. (2019), Weisskirch, Alva (2002), Żytowicz (2017a, 2017b, 2018), Alvarez (2017), Iqbal, Crafter (2023)
Dzieci-tłumacze jako uczestnicy wywiadów i badań z użyciem epizodów/scenariuszy	Antonini (2010), Cline i in. (2011), Crafter i in. (2015), Tłuściak-Deliowska (2018)

Badania nad *brokeringiem językowym* zostały przeprowadzone w wielu krajach z uwzględnieniem różnych grup badawczych. Temat ten był poddany analizie przez badaczy z Wielkiej Brytanii (McQuillan, Tse 1995), (Cline i i 2014), (Bauer 2016) (Iqbal, Crafter 2023), Austrii (Thoma, Draxl 2023), Włoch (Cirillo i in. 2010), (Antonini 2010), (Davitti 2015), (Cirillo 2017), (Amato, Mack 2021), (Ceccoli 2021, 2022), (Nikitina, Montenovo 2023), Finlandii (Harjunpää 2021), (Solin 2024), Niemiec (Degener 2010), (Schulz i in. 2013),

(Ackermann, Domachowska 2018), (Tomasi, Narchal 2020), Turcji (Bayraktar-Özer 2024), Grecji (Apostolopoulou 2024), Szwecji (Jansson, Wadensjö 2016), (Gustafsson 2021), (Melander, Shmulyar Gréen 2023), (Söderlundh, Keevallik 2023), Macedonii (Hlavac 2014), Australii (Tomasi, Narchal 2020), (Worrell 2021), (Narchal, Hembrow 2024), Szwajcarii (Aumann, Titzmann 2022), obu Ameryk, ze szczególnym uwzględnieniem Latynosów i Azjatów (Weisskirch, Alva 2002), (Morales, Hanson 2005), (Martinez i in. 2009), (Dubchansky 2014), (Matyja 2024), (Morales, Wang 2018), (Mossman 2021), (Matyja 2024), Stanów Zjednoczonych (Weisskirch 2017, 2024), (Weisskirch i in. 2011, 2021), (Valdés 2003), (Kwon 2024); w Hiszpanii (Pena-Díaz 2019), (Jouhri i in. 2022) i Katalonii (Romero-Moreno, Vargas-Urpí 2022), Czech (Sherman, Homoláč 2017), Korei (Kim 2019), (Shen i in. 2014), Chin (Wu, Kim 2009), (Shen i in. 2019) RPA (Kemende Wunseh, Charamba 2023), Kanady (Hua, Costigan 2012), (Cila, Lalonde 2015), (Wong 2019) i z Polski (Żytowicz 2017a, 2017b, 2018), (Kalata-Zawłocka 2017, 2021), (Ackermann, Domachowska 2018), (Wiśniewska 2020), (Nachman 2020), (Kotowicz i in. 2021), (Goc 2022), (Tryuk 2023), (Matyja 2024).

Co ciekawe, we Francji – poza jednym wystąpieniem na temat dzieci-tłumaczy w rodzinach G/głuchych – to zjawisko pojawia się w Internecie wyłącznie jako *le courtage linguistique* (*pośrednictwo językowe*) w kontekście konferencji *L'enfant traducteur, entre courtage linguistique et médiation culturelle*[7] *(Dziecko-tłumacz, pomiędzy pośrednictwem językowym a mediacją kulturową*), organizowanej przez Isabelle Billoo, grupę badawczą CoTraLIS i Uniwersytet w Artois (Université d'Artois). Nawiązania do zjawiska pośrednictwa językowego możemy też znaleźć w książkach popularnonaukowych i reportażach. We wspomnianej książce *Głusza* (Goc 2022: 156-7, 183, 190-5) o dzieciach-tłumaczach w rodzinach G/głuchych, w kontekście medycznym w *The Power of Language: How the Codes We Use to Think, Speak, and Live Transform Our Minds* (Marian 2023: 143-145), dzieci-migrantów takich jak Eva Hoffman, która w książce *Lost in Translation* (1989: 29) opowiada o swoich uczuciach i doświadczeniach tłumaczeniowych jako żydowskie dziecko, które przeprowadziło się z Polski do Kanady, następnie do Stanów Zjednoczonych.

Istotnym zjawiskiem powiązanym z nieprofesjonalnym tłumaczeniem wykonywanym przez małoletnich jest *parentyfikacja* (Titzmann 2012). Nazywamy tak sytuację, w której następuje odwrócenie ról w rodzinie, kiedy dziecko przejmuje rolę rodzica i w sytuacji pośrednictwa językowego staje się jego tłumaczem, zostając wtajemniczonym w sprawy, które

[7] https://www.fabula.org/actualites/106092/lenfant-traducteur-entre-courtage-linguistique-et-mediation-culturelle.html [Data dostępu: 10.09.2024]

nie powinny go dotyczyć, między innymi ze względu na brak dojrzałości emocjonalnej (Arellano i in. 2018), (Crafter, Iqbal 2022), a także stres i lęk związany z tłumaczeniem (Tryuk 2017, 2023), (Korpal 2021), (Walczyński 2019), (Herring, Walczyński 2024) i pojawienie się problemów emocjonalnych i społecznych (Czajkowska-Kisil, Laskowska-Klimczewska 2016: 17-22).

W r. 2019 Rachele Antonini uzyskała finansowanie na projekt badawczy EYLBID[8] — *Empowering Young Language Brokers for Inclusion in Diversity* (*Wzmocnienie pozycji młodych pośredników językowych na rzecz integracji w różnorodności*). Projekt zakończył się w 2021 r.. Obecnie Uniwersytet w Bolonii prowadzi badania nad dziećmi migranckimi w kontekście edukacyjnym aż w dziewięciu krajach (Belgia, Francja, Włochy, Wielka Brytania, Polska, Cypr, Portugalia, Hiszpania, Polska) w kontekście badań pilotażowych w środowisku szkolnym. Projekt badawczy „Nowe abecadło", czyli *NEW ABC: Networking the Educational World: Across Boundaries for Community*-building[9] został sfinansowany w ramach programu Horyzont 2020 Unii Europejskiej.

1.2. Problemy psychologiczne i etyczne w tłumaczeniu środowiskowym

Bez wątpienia tłumaczenie ustne jest zajęciem wymagającym wysiłku psychicznego. W Polsce, jako że zawód tłumacza ustnego nie jest regulowany, nie ma również wsparcia psychologicznego dla tłumaczy ustnych.

W Finlandii Simo K. Määttä (2014: 58) zbadał granice językowej, psychologicznej i etycznej odpowiedzialności tłumacza ustnego w kontekście tłumaczenia zeznań ofiar przemocy seksualnej z perspektywy tłumacza ustnego i badacza-obserwatora. W przeciwieństwie do tłumaczeń konferencyjnych, gdzie kobiety stanowią większość, tłumacze ustni, którzy są przydzielani do procesów o przestępstwa seksualne to zazwyczaj mężczyźni, ponieważ wiele tłumaczek odmawia podjęcia się takiego zadania (2014: 58-60). Aby zachować obiektywizm, powoływany jest tłumacz z innej społeczności. Podczas gdy kobiety, które stały się ofiarami przemocy seksualnej, wolą tłumacza płci żeńskiej, nie ma informacji na temat preferencji ofiar-mężczyzn. Chociaż w opisanych sytuacjach rolę tłumacza przysięgłego można uznać za terapeutyczną, to powinien on jednak pozostać neutralny.

Interesującą inicjatywą tłumaczeniową był projekt SOS VICS, przeprowadzony w Wielkiej Brytanii i Hiszpanii, którego głównym celem było szkolenie tłumaczy wyspecjalizowanych w

[8] https://www.unibo.it/en/university/who-we-are/mission-and-values/european-projects-education-and-training/eylbid-empowering-young-language-brokers-for-inclusion-in-diversity [Data dostępu: 28.12.2024]

[9] https://newabc.eu/ [Data dostępu: 28.12.2024]

pracy z ofiarami przemocy pochodzącymi z innych krajów. Tłumaczenie może doprowadzić do wtórnej traumatyzacji (traumy zastępczej), czyli zjawiska, kiedy pomaganie ofiarom traumy, zwłaszcza przez profesjonalistów, może wywołać wtórny stres traumatyczny (Ogińska-Bulik 2019). O skutkach tego zjawiska w pracy tłumacza ustnego pracującego z uchodźcami pisała Tryuk (2023), Rao (2023), a także w ramach FITISPos: Delizée i in. (2024). Tryuk (2023: 22) zauważa, że w trakcie terapii, podczas współpracy z osobami, które prawdopodobnie doświadczyły przeżyć traumatycznych, należy zadbać o to, by tłumacz o tym wiedział przed rozpoczęciem pracy. Jeśli jest to możliwe, należy unikać współpracy z tłumaczami, którzy sami lub których bliscy mieli podobne doświadczenia. Autorka podkreśla, że dziecko występujące wobec swego rodzica w roli tłumacza samo mogło w przeszłości doświadczyć przemocy lub być jej świadkiem, co może oznaczać dodatkowe emocjonalne przeżycia i w rezultacie traumę. Co więcej, Tryuk (2023: 22-25) wskazuje również, że traumatyczne doświadczenia, takie jak przemoc fizyczna, gwałt, prześladowania, ubóstwo, śmierć bliskich, uwięzienie czy porwania, zarówno bezpośrednio przeżywane, jak i obserwowane przez dzieci, mogą znacząco ograniczać ich zdolności komunikacyjne i społeczne, co z kolei utrudnia skuteczną współpracę z tłumaczami (Keselman 2009: 28). Badania podkreślają znaczenie angażowania wykwalifikowanych tłumaczy, gdyż nieodpowiednie tłumaczenie może nie tylko pogłębić stres dziecka (w kontekście tłumaczenia na rzecz dzieci), ale także podważyć wiarygodność jego relacji, co w efekcie zagraża realizacji sprawiedliwości (Keselman 2009: 33). Jednocześnie wskazuje się na wyzwania związane z wpływem pracy z dziećmi na psychikę tłumacza, szczególnie w kontekście tłumaczenia relacji o charakterze traumatycznym, co skłoniło Bancroft (2017) do wprowadzenia terminu *trauma-informed interpreting*, czyli świadomości traumy w pracy tłumacza. W odpowiedzi na te wyzwania Bancroft proponuje wykorzystanie terapeutycznych technik wspierających i specjalistycznych programów, takich jak H*ealing Voices* czy *Breaking Silence*, wspomagających tłumaczy w radzeniu sobie z obciążeniami psychicznymi. Podobne problemy zidentyfikowała Sultanić (2021, 2022), badając tłumaczenie narracji dzieci migrujących bez opieki w Stanach Zjednoczonych i tłumaczy pracujących z dziećmi pozostawionymi bez opieki na granicy USA i Meksyku. Nieodpowiednie przygotowanie tłumaczy do pracy w takich warunkach może skutkować odstępstwami od standardów zawodowych i etycznych tłumaczenia środowiskowego. W celu przeciwdziałania traumie zastępczej Sultanić proponuje kompleksowe podejście obejmujące różnorodne techniki, takie jak dbanie o zdrowy tryb życia, rozwój osobisty, techniki relaksacyjne, aktywność fizyczną, korzystanie ze wsparcia społecznego i profesjonalnego *debriefingu,* czyli analizy przesłuchania wspólnie ze wszystkimi uczestnikami po zakończeniu pracy.

Niemniej jednak, nawet w Finlandii, jak twierdzi Määttä (2014: 61), poradnictwo psychologiczne jest oferowane wyłącznie ofiarom, a nie tłumaczom. Może to być powód, dla którego tłumaczki uważają tę pracę za zbyt obciążającą i wyczerpującą psychicznie, zwłaszcza że jedną z ról tłumacza ustnego jest kontrolowanie sytuacji, nawet gdy klient jest agresywny lub wykazuje cechy psychotyczne. Badania Valero Garcés (2015) potwierdziły, że tłumacze ustni wykonują swoje zadania w trudnych warunkach, doświadczają napięcia psychologicznego i emocjonalnego, oczekuje się od nich wykonywania wielu zadań zawodowych, są poddawani stale zmieniającym się czynnikom fizycznym, psychologicznym i środowiskowym. Należy pamiętać, że tłumaczami są często imigranci z podobną historią, nierzadko więc muszą następnie przekazać te wiadomości własnym głosem. Oprócz stresu wywołanego charakterem tłumaczonych sesji, mogą pojawić się także inne źródła lęku i napięcia.

W kwestii stopnia trudności emocjonalnej w zawodzie tłumacza ustnego niektóre zadania mogą przerastać nawet zawodowych i doświadczonych tłumaczy środowiskowych. Ciekawe badanie wśród 10 tłumaczy polskiego pochodzenia przeprowadziła Katarzyna Kruk-Junger (2012: 86). Przytoczone zostają sytuacje dwóch tłumaczek, które, będąc w ciąży, musiały same zadbać o swoje bezpieczeństwo i zdrowie podczas tłumaczenia wykonywanego w pokoju z napromieniowaniem i naświetleniem (2012: 84-85). Badaczka wspomina, że dla jednej z kobiet najtrudniejszym zadaniem było tłumaczenie zeznań ofiary gwałtu. Natomiast dla innego wspomnianego tłumacza najtrudniejszymi czynnikami były zmęczenie i siedzenie obok oskarżonego o gwałt. Ponadto autorka (2012: 144) zauważa, że z kolei dla innego tłumacza ustnego psychicznie wyczerpujące jest bycie wtajemniczonym w dramatyczne codzienne sytuacje życiowe, np. informowanie o śmierci najbliższego członka rodziny, tłumaczenie na rzecz osoby chorej na raka i bycie świadkiem jej śmierci, codzienne spędzanie czasu z rodziną chorego i pomoc przy okazji sporządzania testamentu osoby, która właśnie doświadcza ostatnich godzin swojego życia (2012: 86). Badaczka przytacza również przykłady aktów agresji, gróźb karalnych, prób pobicia, a nawet oplucia tłumacza (2012: 85). Aspekt psychologiczny jest zatem ważnym czynnikiem w tłumaczeniu ustnym. Pomimo tego, że codzienny kontakt z przestępcami jest psychicznie wyczerpujący, a tłumacze często muszą przekładać treści, których woleliby nie znać, w wielu krajach, w tym w Polsce i Finlandii, wciąż brakuje instytucjonalnego wsparcia psychologicznego dla tłumaczy.

Etyka jest dla tłumacza ustnego (środowiskowego) jednym z podstawowych aspektów jego praktyki. Autorzy *Ethics and Standards for The Community Interpreter* (2015) podkreślają, że stwierdzenie „Po pierwsze nie szkodzić" jest podejściem fundamentalnym w praktyce tłumaczenia ustnego. Badaczki (Pöllabauer, Topolevec 2021) zwracają uwagę, że rola tłumacza

środowiskowego odnosi się do określonego zachowania jednostek w danej sytuacji. W przypadku tłumaczy środowiskowych wyzwania etyczne mogą wynikać z ich własnego postrzegania roli tłumacza ustnego lub z oczekiwań i interpretacji tej roli przez innych uczestników. Autorki zauważają, że – prawdopodobnie ze względu na dostępność – literatura w monografii koncentruje się głównie na sferach WEIRD, czyli zachodnich (*Western*), wykształconych (*Educated*), industrialnych (*Industrialised*), bogatych (*Rich*) i demokratycznych (*Democratic*) populacji (Drugan, Tipton 2017). Wobec tego niekoniecznie jest dostosowana do kontekstu imigrantów czy uchodźców, którzy często korzystają z pomocy dzieci przy tłumaczeniu.

Znaczenie etyki w tłumaczeniu środowiskowym staje się szczególnie istotne, jeśli przyjrzymy się bliżej historii. Jak podaje Kruk-Junger (2012: 21), tłumacz mógł niekiedy odgrywać mniej chwalebną rolę sprzymierzeńca przestępcy. Istotny jest związek między tłumaczeniem ustnym, bezstronnością, dyskrecją i sytuacją prawną. Musimy pamiętać, że podczas rozpraw sądowych zasady te muszą być przestrzegane, a ujawnianie szczegółów sprawy jest surowo zabronione. W rzeczywistości tłumaczenie zeznań jest jedną z sytuacji, w których etyka zawodu tłumacza ustnego jest nie tylko ważna, ale także niezbędna do prawidłowego wykonania zadania. Istnieją pewne zasady etyki, których tłumacz ustny środowiskowy powinien przestrzegać, takich jak dokładność i kompletność tłumaczenia, unikanie konfliktu interesów, dyskrecja, ochrona poufności klienta i ograniczenie swojego zaangażowania do świadczenia usług tłumaczeniowych, a tym samym powstrzymanie się od angażowania się w inne rodzaje doradztwa lub udzielania porad, poszanowanie różnic kulturowych i zachowanie tajemnicy zawodowej. Historia pokazuje jednak, że niektóre sytuacje stają się problematyczne i trudno jest ocenić, czy tłumacz działał w imieniu klienta, czy też osobiście przyczynił się do wykroczenia. Niemniej jednak należy pamiętać, że działanie jako powiernika klienta i nieszkodzenie mu jest jedną z najważniejszych zasad w tym zawodzie.

Warto podkreślić, że poza profesjonalnymi tłumaczami pisemnymi i ustnymi, tłumaczenie jest także wykonywane przez ludzi, którzy nie są wykształceni w tym kierunku. Szwedzka badaczka, Cecilia Wadensjö (1998: 43) podkreśla, że:

> przekład ustny środowiskowy wciąż jest wykonywane przez nieprzeszkolone jednostki, to zjawisko zostało nazwane przez Harrisa (1990) „naturalnymi tłumaczami". Częściowo ma to związek ze wzmożonym zapotrzebowaniem na tłumaczy środowiskowych ustnych, czasami z bardzo szybkimi globalnymi przypływami migracji (tłum. J.N.).

Od czasu tej publikacji minęło wiele czasu i wiele się zmieniło w Skandynawii, a także w Belgii, Kanadzie i Australii. W tych krajach zawód tłumacza środowiskowego jest uznany przez prawo i instytucje. Wobec tego pogląd, który w kontekście określonych krajów może się wydać zdezaktualizowany, w odniesieniu do Polski, czyli kraju w których zawód tłumacza środowiskowego nie jest uregulowany prawnie, jest wciąż aktualny.

Naturalni tłumacze lub pośrednicy językowi to ludzie, którzy znają język i być może mówią też w języku kraju, w którym mieszkają, ale nie mają wykształcenia lingwistycznego lub tłumaczeniowego. Zatem, pomimo tego, że sprawnie posługują się językiem, nie są profesjonalistami i nie stosują strategii tłumaczeniowych. Ponadto mogą być nieświadomi zasad etyki tłumaczeniowej.

Brak profesjonalizacji zawodu tłumacza w polskim prawodawstwie jest problematyczny nie tylko w odniesieniu do tłumacza środowiskowego. W Polsce badaniem przekładu środowiskowego zajmuje się także Katarzyna Liber-Kwiecińska. Warto wspomnieć o jej badaniu wśród tłumaczy przysięgłych (2021: 163-4) i o wnioskach na temat zaliczania tłumaczeń sądowych do tłumaczeń środowiskowych. Tłumacze przysięgli nierzadko podejmują obowiązki tłumaczy środowiskowych i tym samym pełnią różne role. Autorka słusznie wskazała, że głównym środowiskiem, które nie jest w żaden sposób uregulowane pod kątem tłumaczeniowym jest sektor ochrony zdrowia i tłumaczenie medyczne. Liber-Kwiecińska (2021: 165-7) zwraca także uwagę na „brak tradycji profesji tłumacza środowiskowego w Polsce" i fakt, że jedynym zawodem uregulowanym jest ustanowiony od 2004 r. odrębny zawód tłumacza przysięgłego, choć wcześniej w historii podjęto próby regulacji tego zawodu. Należy tu podkreślić, że w Polsce nie działa żadna instytucja zrzeszająca tłumaczy środowiskowych, zawód tłumacza nie jest również regulowany ustawą. Wyjątkiem jest instytucja tłumacza przysięgłego. Poza Rejestrem Tłumaczy Przysięgłych dostępnym na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości nie istnieje żaden wykaz, w którym figurowałyby nazwiska tłumaczy środowiskowych wraz z ich danymi kontaktowymi.

1.5 Problemy etyczne i psychologiczne związane z *brokeringiem językowym*

Określone zadania w obszarze komunikacji dwujęzycznej są wykonywane zarówno przez zawodowych tłumaczy, jak i niewykwalifikowane tłumaczeniowo osoby dwujęzyczne, które mogą być wolontariuszami. *Brokering językowy* określa nieprofesjonalne tłumaczenie i interpretację kulturową na rzecz swoich rodziców lub krewnych (Morales, Hanson 2005). Ze względu na to, że pośrednicy językowi świadczą usługi tłumaczeniowe, są oni częścią

większego środowiska tłumaczy, ale nie są tłumaczami środowiskowymi pomimo tego, że pełnią podobne role.

Etyczne aspekty dziecięcego pośrednictwa językowego zostały opisane przez Angelelli (2020). Autorka przytacza badania, w których najmłodszy wiek pośredników wynosi 6 lat, co potwierdzają inni badacze (Harris, Sherwood 1978; Valdés i in. 2003; Faulstisch Orellana 2009; Antonini 2010; Angelelli 2016). Najstarsi pośrednicy językowi kontynuowali nieprofesjonalną praktykę tłumaczeniową do 40 r. życia i później (Angelelli 2016). Najmłodsi pośrednicy działali zarówno na rzecz członków swoich rodzin, jak i dla innych (znajomych lub dorosłych, którzy ich o to poprosili). Jednym z etycznych problemów związanych z *brokeringiem językowym* jest: „forma dyskryminacji w postaci niezapewnienia równego dostępu do tłumaczeń wszystkim kwalifikującym się członkom społeczeństwa" (Angelelli 2020: 389). Wielokrotnie uchodźcy i imigranci nie mają możliwości korzystania z usług profesjonalnych tłumaczy środowiskowych ze względu na brak środków finansowych lub ograniczoną sprawczość. Brak znajomości języka kraju, w którym mieszkają imigranci i uchodźcy, stanowi pewną barierę w załatwianiu spraw, zwłaszcza urzędowych. W związku z tym wielu rodziców korzysta z pomocy swoich dzieci, biegle posługujących się językiem obcym. Angelelli zwraca uwagę na fakt, że zapewnienie usług tłumaczeniowych jest możliwe i jest mniej kosztowne niż wykluczenie społeczne, natomiast ten proces wymaga również działań rządowych (Pellinen i in. 2018). Belgia jest przykładem kraju, który reguluje zawód tłumacza środowiskowego i finansuje usługi tłumaczeniowe dla imigrantów. Odpowiedzialna jest za to Agencja ds. Integracji Społecznej (*het Agentschap Integratie en Inburgering*), zajmująca się rekrutacją kandydatów na tłumaczy środowiskowych Kandydaci ci, po sprawdzeniu ich wiedzy ogólnej za pomocą testów, przechodzą roczne szkolenie i świadczą usługi tłumaczeniowe na rzecz szkół, szpitali i miejsc związanych z administracją publiczną. W Turcji, w związku z napływem uchodźców z Syrii, szkoły nawiązały współpracę z Funduszem Narodów Zjednoczonych na Rzecz Dzieci (UNICEF), który finansuje tłumaczy środowiskowych. Liber-Kwiecińska (2021: 165) z kolei wspomina o syryjskich uchodźcach w Turcji, niewystarczającej liczbie tureckich tłumaczy środowiskowych i o szkoleniu tłumaczeniowym w kontekście przekładu medycznego, które pozytywnie wpłynęło na samopoczucie pacjentów i ich opiekunów.

Ze względu na problem bezstronności pośrednicy językowi chętniej współpracują przy tłumaczeniu niż tłumaczą niezależnie, jak robią to profesjonalni tłumacze. Zjawisko to zostało nazwane przez Valdés, Chávez i Angelelli (2003) „zespołem wykonawczym" (*performance team*), ponieważ rodzice i dzieci pracują razem, aby osiągnąć wspólny cel. Wyrażanie emocji jest kolejnym istotnym czynnikiem zarówno podczas tłumaczenia środowiskowego, jak i

brokeringu językowego. Żytowicz (2017a: 130) wspomina, że: „niektórzy uczniowie otwarcie przyznawali, że czują się pewniej, gdy używają języka, który jest bliższy ich sercu i który zapewnia większe bezpieczeństwo w wyrażaniu siebie"[10]. Pomimo obciążenia psychicznego i psychoafektywnych czynników tłumaczenia ustnego, od tłumaczy wciąż oczekuje się bezstronności. Dla nieprofesjonalnych tłumaczy, jakimi są dzieci lub nastolatkowie, może to być trudne, ponieważ są oni emocjonalnie związani ze swoimi rodzicami, przyjaciółmi lub rodziną, dla której tłumaczą. Ze względu na dynamikę rodzinną i brak dojrzałości emocjonalnej są często uzależnieni od rodziców, wymaga się od nich tłumaczenia w trudnych sytuacjach. *Brokering językowy* zwykle świadczony jest konsekutywnie, bilateralnie, zdanie po zdaniu, co czyni go podobnym do tłumaczenia ustnego środowiskowego, ale zawiera wiele dodatkowych informacji z wyjaśnieniami i wtrąceniami. Pośrednikami są zazwyczaj osoby małoletnie, co prowadzi do głównych problemów, jakim jest osobiste zaangażowanie, odpowiedzialność i konieczność podejmowania decyzji, odwrócenie ról (*parentyfikacja*), stronniczość i obciążenie emocjonalne.

Dzieci, podejmujące się tak trudnego zadania, muszą mierzyć się z równie wysokimi standardami i oczekiwaniami, z którymi mierzy się zawodowy tłumacz środowiskowy. W związku z tym, że dorośli i zawodowi tłumacze środowiskowi potrzebują wsparcia psychologicznego, nie jest trudno zrozumieć, że dzieci, które pełnią rolę nieprofesjonalnych tłumaczy, również powinny zostać objęte opieką psychologów.

2. Badanie ankietowe dotyczące stopnia znajomości terminów *pośrednictwo językowe* i *brokering językowy*

Znikoma liczba polskojęzycznych publikacji na temat tłumaczenia dzieci i tym samym powszechnego zrozumienia terminów *pośrednictwo językowe* i *brokering językowy* stanowiła motywację do przeprowadzenia ankiety, której celem było zbadanie nastawienia i świadomości społecznej w zakresie zjawiska dzieci-tłumaczy. Formularz ankiety, sporządzony w języku polskim, składał się z 20 pytań zamkniętych, także wielokrotnego wyboru (Załącznik 1), w niektórych pytaniach była możliwość dodania własnej odpowiedzi. Ankietę udostępniono w formie elektronicznej za pomocą grup na mediach społecznościowych (kierowanych do

[10] Tłumaczenie z języka angielskiego — J.N.

studentów, doktorantów, Polonii za granicą) także wśród znajomych autorki, czyli lingwistów, filologów, tłumaczy i nauczycieli. W badaniu wzięło udział 81 osób.

Tabela 2. Informacje społeczno-demograficzne dotyczące uczestników badania

Kategoria	**Liczba osób**
Płeć	
Kobiety	58
Mężczyźni	23
Wiek	
Do 24 lat	22
25-34 lata	46
35-44 lata	9
45-54 lata	1
Powyżej 55 lat	3
Poziom wykształcenia	
Średnie z maturą	19
Średnie zawodowe	4
Wyższe (licencjat/inżynier)	19
Wyższe (magister)	35
Wyższe (doktor)	4
Miejsce zamieszkania	
Polska	68
Zagranica:	12
Holandia	3
Hiszpania	2
Austria	2
Wielka Brytania	1
Belgia	1
Szwecja	1
Szwajcaria	1
Islandia	1
Ukraina	1
Obszar zamieszkania	

Kategoria	**Liczba osób**
Miasto powyżej 500 tys. mieszkańców	34
Miasto 101-500 tys. mieszkańców	19
Miasto do 100 tys. mieszkańców	16
Wieś	12

Pytania zasadnicze kwestionariusza dotyczyły znajomości wśród ankietowanych terminów, takich jak *pośrednictwo językowe* i *brokering językowy*, nastawienia do zjawiska dzieci-tłumaczy, opinii na temat intuicyjnego wyboru odpowiednika terminologicznego i tego, czy temat *brokeringu językowego* jest społecznie ważny i dlaczego. W ostatniej części ankiety zawarto pytania dotyczące sytuacji bycia świadkiem tłumaczenia, angażującego dzieci.

Diagram 1: Znajomość terminu i zjawiska *pośrednictwo językowe*

60,5% ankietowanych nie słyszało o zjawisku pośrednictwa językowego, a 39,5% tak. Wśród` tych ostatnich większość (51,5%) miała okazję dowiedzieć się z badań naukowych (publikacji, konferencji), 45% słyszała o tym od znajomego, 45% zetknęła się z tym zjawiskiem w Internecie, 24,2% zna tę sytuację „ze słyszenia", 24,2% było świadkami takiej sytuacji, 18,2% zna to zjawisko z książek, 15,2% z filmu i telewizji, 9,1% od rodziny, a 3% uczyło się o tym na studiach. Wśród 81 osób ankietowanych 46% stwierdziło, że ten termin kojarzy im się z pełnieniem funkcji tłumacza, 36 osób utożsamia pośrednictwo językowe z biurami

tłumaczeniowymi, które pośredniczą w procesie poszukiwania tłumaczy, którym następnie zlecają tłumaczenie w języku innym niż oferta biura, 32 osoby uważają, że ten termin odnosi się do nieprofesjonalnych tłumaczy (np. wolontariuszy), 30% wie, że ma to związek z dziećmi, które stają się tłumaczami, 16% uważa, że nawiązuje to do historycznych tłumaczy z czasów, kiedy zawód tłumacza nie był jeszcze znany, 10% nie ma żadnych skojarzeń z tym terminem, a 1,2% (1 osoba) dodała ciekawą opcję odpowiedzi, że może to mieć związek z tłumaczeniem przez jakieś medium (np. przez komputer jak *Computer-Mediated Communication (*CMC), czyli komunikacja zapośredniczona komputerowo).

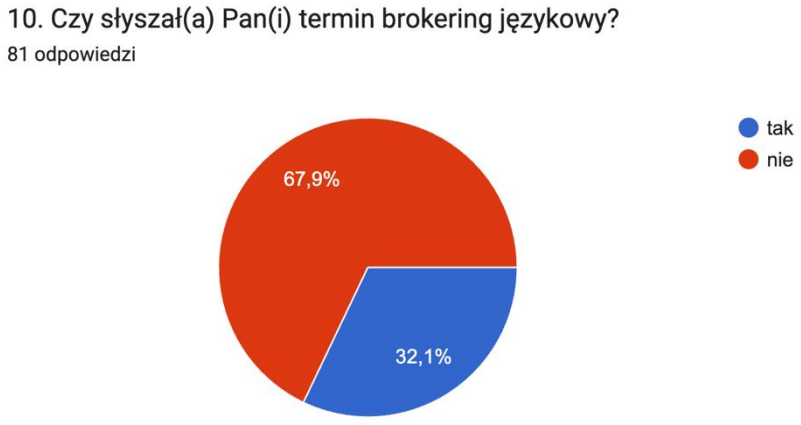

Diagram 2: Znajomość terminu *brokering językowy*

W przypadku zjawiska *brokeringu językowego* aż 67,9% ankietowanych nie spotkało się z tym terminem, 32,1% miało okazję o nim usłyszeć. Wśród tych ostatnich 56% poznało *brokering językowy* dzięki badaniom naukowym (publikacjom i wystąpieniom konferencyjnym), 44% usłyszało o tym od znajomego/znajomej, 24% zapoznało się z tym za pomocą Internetu, 16% przeczytało o tym w książkach, 8% zna to z filmu lub telewizji, 8% było świadkami takiej sytuacji, 8% słyszało o tym od rodziny, 4% (czyli 1 osoba) dowiedziała się o tym na studiach. W części dotyczącej skojarzeń z tym terminem, 40,7% utożsamia go z brokerem, czyli osobą, która pośredniczy w transakcjach między kupującym a sprzedającym na różnych rynkach, takich jak rynek nieruchomości, finansowy, czy ubezpieczeń., 34,6% osób nie ma żadnych skojarzeń z tym terminem, a 22,2% utożsamia go ze zjawiskiem tłumaczeń wykonywanych przez dzieci. Dwie osoby dodały swoje opcje odpowiedzi: jedna wskazała brokera w kontekście

informatycznym, druga ze słowem *broke* w kontekście przełamywania barier, ale pierwsze skojarzenie było dla tej osoby negatywne.

W kolejnym pytaniu ankietowani mieli za zadanie wskazać najbardziej trafny odpowiednik nazwy zjawiska w kontekście dzieci pełniących funkcję tłumacza: 64,2% wskazało termin *dzieci-tłumacze*; 29,6% uznało, że jest to pośrednictwo językowe, 28,4% wybrało tłumaczenie dziecięce, 12,3% stwierdziło, że najlepszy jest *brokering językowy*, 7,4% wybrało mediację językową, 1 osoba dodała opcję *tłumaczenie nieprofesjonalne*, co może sugerować, że mowa tu o tłumaczach z wiedzą translatoryczną i/lub wykształceniem przekładoznawczym, 1 osoba wskazała opisową formę *dziecko pełniące rolę tłumacza*.

Diagram 3: Ocena nastawienia ankietowanych do dzieci pełniących rolę tłumaczy

W pytaniu o nastawienie do dzieci pełniących rolę tłumaczy 47,5% wskazało, że jest ono raczej pozytywne, 30% raczej negatywne, 15% bardzo pozytywne, a 7,5% bardzo negatywne. Aż 80,2% badanych uznało temat dzieci-tłumaczy za społecznie ważny, 19,8% stwierdziło, że nie jest to ważny temat. Wśród tych, którzy uznali ten temat za nieistotny (15 ankietowanych), znalazły się odpowiedzi, takie jak: nie jest to istotny temat (7 osób), 6 osób uznało, że ich to nie interesuje, 5 badanych uznało, że są ważniejsze tematy, 1 osoba stwierdziła, że nie wie o co chodzi, a 1 osoba dodała następującą odpowiedź:

> Myślę, że to jest problemem głównie dla dzieci, które nie mają zapewnionej odpowiedniej opieki i wsparcia ze strony dorosłych w swoim życiu, więc ciężko sprawić, żeby został on nagłośniony i

brany na poważnie. Dzieci prawdopodobnie też nie są w stanie zauważyć negatywnych skutków bycia w takiej roli, a społeczeństwo patrzy na umiejętność tłumaczenia w młodym wieku pozytywnie.

Nie wszystkie dzieci tłumacze znajdują się w rodzinach dysfunkcyjnych. Badania nad zjawiskiem dziecięcego pośrednictwa językowego wskazują, że zjawisko to często dotyczy dzieci z rodzin imigranckich, w których dorośli mogą mieć ograniczone umiejętności językowe. Rodziny te mogą zapewniać silne wsparcie emocjonalne, ale sytuacja tłumaczenia wynika z braku kompetencji językowych dorosłych, a nie z braku opieki. Wskazane byłoby przeanalizowanie danych na temat tego, jak różne rodzaje wsparcia wpływają na dzieci-tłumaczy. Badania wskazują, że dzieci-tłumacze mogą doświadczać stresu, napięcia międzykulturowego i konfliktu ról (Valdés, 2003). Już młode dzieci mogą odczuwać zmęczenie psychiczne wynikające z odpowiedzialności za sytuacje, które wykraczają poza ich zdolności poznawcze i emocjonalne. Stwierdzenie, że dzieci nie zauważają negatywnych skutków, jest zatem niezgodne z wiedzą naukową. Może być jednak prawdą, że dzieci nie potrafią w pełni zwerbalizować swoich doświadczeń lub nie rozumieją długoterminowych skutków, takich jak wpływ na relacje rodzinne czy rozwój własnej tożsamości. W literaturze przedmiotu istnieją dane zarówno o pozytywnym, jak i negatywnym odbiorze społecznym. Z jednej strony, dzieci tłumacze są często postrzegane jako zdolne i dojrzałe, co wzbudza podziw. Z drugiej strony, można znaleźć wypowiedzi świadczące o krytyce społecznej i badawczej, wskazujące na to, że taka rola może prowadzić do odwrócenia ról, braku równowagi sił w rodzinie i nadmiernego obciążenia dziecka (Faulstisch Orellana 2009). Społeczny odbiór tego zjawiska zależy od kontekstu kulturowego, ekonomicznego i politycznego. Wpływ tłumaczenia na dzieci różni się w zależności od wieku, charakteru sytuacji, wsparcia rodziny oraz częstotliwości i rodzaju tłumaczeń. Dzieci starsze mogą czerpać z tego doświadczenia korzyści, takie jak rozwój kompetencji językowych i międzykulturowych, podczas gdy młodsze mogą być bardziej narażone na stres, lęk i wyzwania. Pełnienie roli tłumacza może prowadzić zarówno do pozytywnych (np. rozwój kompetencji językowych), jak i negatywnych skutków (np. przeciążenie odpowiedzialnością). Te efekty różnią się w zależności od kontekstu.

Diagram 4: Ocena tematu dzieci-tłumaczy pod kątem społecznej istotności

Wśród ankietowanych postrzegających to zjawisko jako społecznie istotne 71,6% uważa, że to zjawisko jest ważne ze względu na migrację. W Polsce mamy coraz więcej obcokrajowców, którzy nie znają języka i których dzieci starają się być tłumaczami. 67,2% wskazało, że wielu Polaków za granicą korzysta z pomocy swoich dzieci podczas tłumaczeń, 65,7% uważało, że dzieci nie powinny przejmować roli rodziców i być odpowiedzialnymi za sprawy dorosłych. 44,8% osób wspomniało, że dzieci mogą popełniać błędy podczas tłumaczenia, co może stwarzać zagrożenie np. w kontekstach medycznych, kiedy prowadzone są rozmowy między personelem medycznym a rodzicami, którzy muszą podjąć decyzję na temat zabiegu dziecka. Istnieje wtedy ryzyko, że dziecko-tłumacz nie będzie miało wiedzy merytorycznej, nie będzie znało terminologii medycznej i będzie obciążone psychicznie ze względu na konieczność przekazywania informacji nieadekwatnych do jego wieku i dojrzałości. Poza tymi odpowiedziami ankietowani podkreślili, że w sytuacji, gdy dziecko jest zaangażowane jako tłumacz swoich rodziców, będących pacjentami, może zostać naruszona prywatność rodzica, zmuszonego ujawniać przed dzieckiem poufne informacje dotyczące swojego zdrowia, finansów. Jeden z ankietowanych wspomniał także o tym, że tłumaczenie wymusza na dzieciach wejście w rolę nieodpowiednią do wieku, czyli przedwczesne stawanie się dorosłym i bycie odpowiedzialnym za swoich rodziców (ankietowani wspominali także o filmach *CODA* i *Rozumiemy się bez słów,* co świadczy o tym, że są to znane przykłady *brokeringu dziecięcego* zaczerpnięte z filmografii i nawet jeśli ankietowani nie byli świadkami pośrednictwa językowego, mieli okazję zapoznać się z takimi sytuacjami w filmie. Kolejny ankietowany zaznaczył, że tłumaczenie przez dzieci pewnych sytuacji dotyczących ich rodziców może

powodować traumy i mieć negatywny wpływ na dziecko w dalszym życiu. Następnie podkreślono, że to duże obciążenie psychiczne dla dziecka, jeżeli tłumaczy ono istotną kwestię i w dużej mierze od niego zależy, jaką decyzję podejmie dorosły. Ostatni ankietowany zaznaczył, że jest to „tragiczna" sytuacja, ponieważ to rodzice powinni opiekować się dziećmi, także językowo, a w tej sytuacji role się zmieniają i dziecko opiekuje się językowo rodzicem.

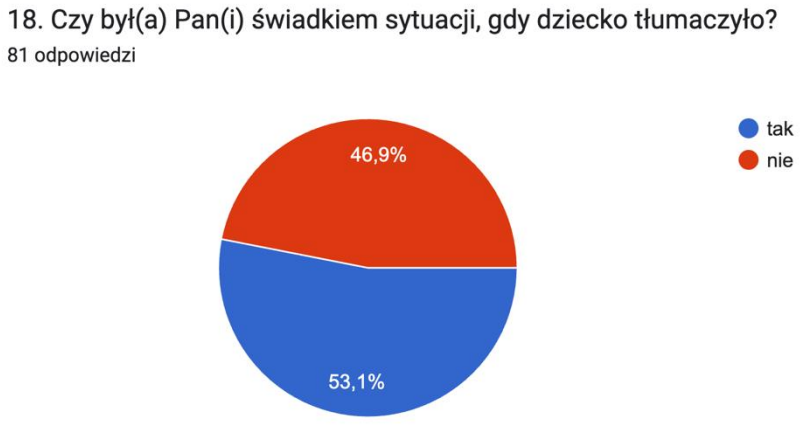

Diagram 5: Uczestnictwo w sytuacji, gdy tłumaczyło dziecko

W powyższego diagramu wynika, że ponad połowa badanych (53,1%) była świadkiem sytuacji, w których dzieci pełniły rolę tłumaczy. Z kolei 46,9% respondentów nie zetknęło się z takim przypadkiem, co może sugerować zróżnicowanie doświadczeń społecznych uczestników badania. W kontekście miejsc, w których dzieci pełniły rolę tłumaczy, najczęściej spotykano się z nimi w ośrodkach turystycznych i wypoczynkowych (50%), co może wynikać z wielokulturowego charakteru tych miejsc oraz potrzeby pomocy obcokrajowcom w codziennych interakcjach z nimi. Wysoką częstotliwość występowania dziecięcego pośrednictwa językowego odnotowano również w środkach komunikacji miejskiej (45,5%), co podkreśla rolę dzieci w ułatwianiu komunikacji między osobami posługującymi się różnymi językami w przestrzeni publicznej. Dzieci tłumaczą także w kontekstach rodzinnych (38,6%), szkolnych (38,6%) oraz medycznych (25%).

Jeśli chodzi o języki używane przez dzieci-tłumaczy, najczęściej spotykano się z tłumaczeniami z języka angielskiego (68,2%), co odpowiada jego roli jako *lingua franca* w globalnym obiegu komunikacyjnym. Kolejne popularne języki to: ukraiński (36,4%), polski (29,5%), niemiecki (20,5%) oraz rosyjski (15,9%), co świadczy o zróżnicowaniu językowym i kulturowym, z jakim dzieci spotykają się, pełniąc rolę tłumaczy. W mniejszym zakresie

pojawiły się także inne języki, takie jak hiszpański, włoski, francuski czy chiński, co może być odzwierciedleniem procesów migracyjnych i globalnych kontaktów społecznych. Zaskakującą kwestią były trudności badanych w identyfikacji języków, co może wskazywać na wielojęzyczność środowisk, w których dzieci pełnią rolę tłumaczy, oraz na konieczność zapewnienia im lepszego przygotowania i wsparcia w tym zakresie.

Wnioski te podkreślają, jak istotną rolę pełnią dzieci w ułatwianiu komunikacji w środowiskach migracyjnych i wielokulturowych. Ich funkcja tłumacza staje się jednym z kluczowych narzędzi integracyjnych, mających wpływ na codzienne funkcjonowanie rodzin oraz na społeczną adaptację imigrantów.

2.1 Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań wynika, że większość osób nie zetknęła się z terminem *pośrednictwa językowego* i *brokeringu językowego*. Ten drugi większości ankietowanych kojarzy się z brokerem, choć nie brakowało też odpowiedzi, że ten termin nie kojarzy się z niczym. W przypadku *pośrednictwa językowego* wskazano na skojarzenia głównie z pełnieniem funkcji tłumacza (zapewne głównie ze względu na przymiotnik *językowe*), następnie z biurami tłumaczeniowymi oferującymi zlecanie tłumaczeń i poszukiwanie tłumaczy, którzy znają inne języki, niż te, zawarte w ofercie biura. Wspomniano też o skojarzeniu z nieprofesjonalnymi tłumaczami, co jest trafne, ale nie odnosi się jednoznacznie do dzieci. Tłumaczem nieprofesjonalnym może być także osoba dorosła, wolontariusz, ktoś, kto jest dwujęzyczny, ale nie ma wykształcenia i doświadczenia w pracy tłumacza. Przy pytaniu o wskazanie najlepszego terminu opisującego zjawisko dziecka, które podejmuje się tłumaczeń najwięcej głosów zdobył najprostszy i najkrótszy termin *dzieci-tłumacze*, następnie *pośrednictwo językowe* i *tłumacze-dzieci*. Termin został wskazany w opcjach do wyboru przez autorkę ze względu na to, że jest krótki i klarowny, a w języku polskim przydawka znajduje się po lewej stronie rzeczownika przez nią określanego, np. *bank PKO*. Przerzucenie przydawki na prawą stronę (*tłumacze-dzieci*) jest naleciałością z języka angielskiego (np. *Lucas Bank, Nest Bank*). Należy pamiętać o tym, że może nastąpić negatywna konotacja z historycznym terminem *dzieci żołnierze* (*child soldiers*). Nazwa zjawiska *brokering językowy* jako bezpośrednie zapożyczenie z języka angielskiego (*language brokering*) może brzmieć dla Polaków obco. Termin *mediacja językowa*, która znalazła się na piątym miejscu, wymagałaby rozwinięcia. Dzieci-tłumacze zajmują się czymś pomiędzy tłumaczeniem i pośrednictwem językowym a mediacją kulturową. Zwrot *language mediations* („mediacje językowe") został użyty w pracy Żytowicz (2017a).

Mediatorem, tak jak i tłumaczem, może również zostać osoba dorosła. Kwestia nastawienia do dziecka, które pełni rolę tłumacza, powinna zostać lepiej wyjaśniona podczas konstruowania formularza ankiety. Podczas analizy danych można zauważyć, że do samego nastawienia można podchodzić dwojako — negatywnie krytykując rodziców, którzy decydują się na taką formę tłumaczenia i negatywnie — kwestionując umiejętności językowe i tłumaczeniowe dzieci. Autorka przypuszcza, że w przypadku odpowiedzi „raczej pozytywnie", na podstawie późniejszych komentarzy i odpowiedzi, respondenci zinterpretowali to pytanie jako odnoszące się do ich postawy wobec dzieci, wyrażającej podziw dla ich gotowości do podjęcia tak wymagającego zadania oraz przejęcia odpowiedzialności za rodziców.

Aż 80,2% badanych uznało, że temat dzieci-tłumaczy jest społecznie ważny. W przypadku tych, którzy stwierdzili, że jest inaczej (nie jest to istotna kwestia lub „trudno jest brać ten temat na poważnie, bo dotyczy tylko dzieci z niezaopiekowanych rodzin"), można traktować takie wypowiedzi jako przejaw braku wrażliwości, zainteresowania tematem i niewystarczającego doświadczenia jako uczestnika takiej sytuacji (8 z 16 osób, które odpowiedziało przecząco, było świadkami tłumaczenia dziecięcego). Wśród 12 ankietowanych mieszkających za granicą tylko 2 osoby uznały ten temat za nieistotny, co może świadczyć o większej ekspozycji na tłumaczące dzieci wśród Polonii, ponieważ tylko 4 z 12 osób nie zetknęło się z taką sytuacją. W przypadku tych osób, które wskazały ten temat jako społecznie istotny, dominują głosy, że to zjawisko występuje zarówno w przypadku Polaków za granicą, jak i obcokrajowców mieszkających w Polsce. Następnie podkreślono też problem *parentyfikacji* i skutków potencjalnych błędów w przekładzie. Większość badanych zetknęło się z sytuacją, gdy dziecko tłumaczyło, głównie podczas wakacji (w ośrodkach wypoczynkowych), ale również w komunikacji miejskiej, podczas uroczystości rodzinnych, w szkole i w ośrodkach ochrony zdrowia.

Ciekawą kwestią jest wybór kombinacji językowej. Wśród ankietowanych, którzy mieli styczność z dzieckiem-tłumaczem dominował język angielski (68,2%). Następnie był to język ukraiński, który stanowi w Polsce jedną z największych mniejszości narodowych w Polsce (według danych z 2023 r., 8% całej populacji kraju[11]).

3. Wnioski

Tłumaczenie środowiskowe i dziecięcy *brokering językowy* różnią się w istotny sposób zarówno pod względem charakteru, celu, jak i kontekstu ich realizacji. Tłumaczenie środowiskowe to

[11] [Data dostępu: 20.09.2024]

formalna, profesjonalna usługa świadczona przez osoby przeszkolone w zakresie komunikacji międzykulturowej i tłumaczenia. Tłumacze środowiskowi działają w różnych sektorach, takich jak edukacja, opieka zdrowotna, pomoc społeczna czy wymiar sprawiedliwości, zapewniając wsparcie w komunikacji między osobami posługującymi się różnymi językami. Działalność ta opiera się na profesjonalnym przygotowaniu i jasno określonych zasadach etyki zawodowej.

Dziecięcy *brokering językowy* odnosi się do nieformalnej praktyki, w której dzieci pełnią rolę tłumaczy i mediatorów językowych na rzecz swoich rodzin, szczególnie w kontekście migracyjnym. Często dotyczy to sytuacji, w których dorośli członkowie rodziny nie posługują się językiem kraju osiedlenia w wystarczającym stopniu, a dzieci, dzięki szybszej akulturacji i edukacji w nowym środowisku, podejmują się tłumaczenia w codziennych sytuacjach. Działanie to nie wynika z przygotowania, lecz z konieczności i opiera się na intuicyjnych umiejętnościach dzieci. Różnice te są szczególnie widoczne w kwestii podmiotów wykonujących te działania. Tłumaczenie środowiskowe realizują profesjonaliści, podczas gdy *brokering językowy* jest wykonywany przez dzieci lub młodzież, które zwykle nie są przygotowane do tego zadania. Tłumaczenie środowiskowe odbywa się w zorganizowanych i formalnych okolicznościach, podczas gdy *brokering językowy* ma miejsce w codziennych, spontanicznych sytuacjach. Kolejną kluczową różnicą jest poziom wsparcia instytucjonalnego. Tłumacze środowiskowi często korzystają z zasobów organizacyjnych, takich jak szkolenia czy wynagrodzenie, natomiast dzieci zaangażowane w *brokering językowy* nie mają dostępu do podobnego wsparcia. W efekcie dzieci narażone są na przeciążenie emocjonalne i stres, które mogą wynikać z odpowiedzialności za trudne tematy i konflikty. Różnice te wpływają również na osoby zaangażowane w proces. Profesjonalne tłumaczenie środowiskowe zmniejsza ryzyko błędów komunikacyjnych i jest mniejszym obciążeniem emocjonalnym dla tłumacza niż dla dziecka. Pośrednictwo językowe może prowadzić do negatywnych skutków rozwojowych dla dziecka, takich jak stres, nadmierna odpowiedzialność czy odwrócenie ról w rodzinie, w której dziecko staje się opiekunem dorosłych. Zatem tłumaczenie środowiskowe jest profesjonalną, wspieraną instytucjonalnie działalnością, natomiast dziecięcy *brokering językowy* stanowi spontaniczną i nieformalną praktykę wynikającą z potrzeby, która niesie za sobą znaczne obciążenie dla dzieci.

Wśród problemów związanych z występowaniem dzieci w roli tłumacza możemy wyróżnić konieczność posłuszeństwa wobec rodziców i wyręczanie ich w komunikacji w języku obcym, przeciążenie emocjonalne i psychiczne wynikające z nadmiernej odpowiedzialności, zaburzenie relacji rodzinnych, trudności w radzeniu sobie z treściami wymagającymi dojrzałości emocjonalnej, a także potencjalne negatywne konsekwencje dla ich rozwoju edukacyjnego i

społecznego, takie jak ograniczenie czasu na naukę czy zabawę. Społeczną przyczyną zjawiska pośrednictwa językowego dzieci-tłumaczy jest przede wszystkim migracja międzynarodowa i wynikające z niej bariery językowe oraz kulturowe, z którymi mierzą się dorośli imigranci. W rodzinach imigranckich dzieci często szybciej przyswajają język kraju osiedlenia dzięki uczestnictwie w systemie edukacyjnym i codziennej interakcji z rówieśnikami. Dorośli członkowie rodzin, z uwagi na ograniczony dostęp do nauki języka, czasochłonność pracy zarobkowej czy brak odpowiednich programów integracyjnych, mogą mieć trudności w opanowaniu języka na poziomie wystarczającym do sprawnego funkcjonowania w społeczeństwie. W konsekwencji dzieci zaczynają pełnić rolę tłumaczy i pośredników językowych, pomagając rodzicom w kontaktach z instytucjami, takimi jak szkoły, placówki służby zdrowia, urzędy czy banki. Zjawisko to jest dodatkowo wzmacniane przez niedostateczne wsparcie instytucjonalne w postaci profesjonalnych tłumaczy lub mediatorów kulturowych, co sprawia, że dzieci stają się naturalnym wyborem w rozwiązywaniu problemów komunikacyjnych. Korzystanie z asysty językowej dzieci wiąże się z szeregiem problemów etycznych i psychologicznych. Obciążenie emocjonalne, z jakim spotykają się profesjonalni tłumacze środowiskowi, jest tak duże, że nie wszyscy są w stanie sobie z tym poradzić. Pomimo tego, że organizacje zrzeszające tłumaczy walczą o lepsze warunki pracy tłumaczy i wysokie standardy, np. w rozliczaniu i wycenianiu zleceń, tłumacze wciąż nie mają dostępu do gwarantowanej profesjonalnej pomocy psychologicznej, dlatego korzystając z doświadczeń znajomych tłumaczy przeprowadzają sobie wzajemnie nieformalne superwizje. Jeżeli niektóre zlecenia tłumaczeniowe są tak obciążające dla profesjonalnych tłumaczy środowiskowych, nasuwa się pytanie, jak w takiej sytuacji ma sobie poradzić sobie dziecko? W polskim przekładoznawstwie przywiązuje się zbyt małą wagę zarówno do przekładu środowiskowego, jak i pośrednictwa językowego. Zarówno zawód tłumacza środowiskowego, jak i zjawisko *brokeringu językowego* powinno zostać poddane szerszej analizie i dalszym badaniom.

Aneks

Nr	Pytanie	Odpowiedzi
1	Wiek	a) do 24 lat, b) 25-34 lata, c) 45-54 lata, d) powyżej 55 lat
2	Płeć	a) kobieta, b) mężczyzna, c) osoba niebinarna
3	Najwyższy stopień wykształcenia	a) brak edukacji lub niepełne podstawowe, b) podstawowe, c) średnie bez matury, d) średnie z maturą, e) średnie zawodowe, f) wyższe (licencjackie, inżynierskie), g) wyższe (magisterskie), h) wyższe (doktoranckie)

4	Czy mieszka Pan/Pani w Polsce?	a) tak, b) nie
5	Jeśli za granicą, w jakim kraju?	a) Czechy, b) Słowacja, c) Litwa, d) Łotwa, e) Francja, f) Hiszpania, g) Włochy, h) Niemcy, i) Austria, j) Holandia, k) Białoruś, l) Litwa, m) Łotwa, n) Belgia, o) Szwajcaria, p) Islandia, q) Rumunia, r) Portugalia, s) Ukraina, t) Rosja, u) Finlandia, v) Norwegia, w) Szwecja, x) USA, y) Kanada, z) kraje bałkańskie, aa) kraje azjatyckie, bb) kraje arabskie
6	Obszar zamieszkania	a) wieś, b) miasto do 100 tys., c) miasto 101-500 tys., d) miasto powyżej 500 tys.
7	Czy słyszał(a) Pan(i) o zjawisku pośrednictwa językowego?	a) tak, b) nie
8	Jeśli tak, skąd?	a) badania naukowe, b) od znajomych, c) książki, film, telewizja, d) Internet, e) byłem/am świadkiem, f) od rodziny, g) ze słyszenia
9	Z czym kojarzy się termin pośrednictwo językowe?	a) brak skojarzeń, b) biura tłumaczeniowe, c) dziecko jako tłumacz, d) nieprofesjonalne tłumaczenia, e) historyczne tłumaczenia
10	Czy słyszał(a) Pan(i) termin brokering językowy?	a) tak, b) nie
11	Jeśli tak, skąd zna Pan(i) ten termin?	a) badania naukowe, b) od znajomych, c) książki, film, telewizja, d) Internet, e) byłem/am świadkiem, f) od rodziny, g) ze słyszenia
12	Z czym kojarzy się termin *brokering językowy*?	a) brak skojarzeń, b) broker jako pośrednik w transakcjach, c) tłumaczenie przez dzieci
13	Który termin najlepiej opisuje dzieci jako tłumaczy?	a) dzieci-tłumacze, b) tłumaczenie dziecięce, c) pośrednictwo językowe, d) brokering językowy, e) mediacja językowa
14	Jakie jest Pana/Pani nastawienie do dzieci jako tłumaczy?	a) bardzo pozytywne, b) raczej pozytywne, c) raczej negatywne, d) bardzo negatywne
15	Czy temat dzieci-tłumaczy jest społecznie ważny?	a) tak, b) nie

16	Jeśli nie, dlaczego?	a) nie interesuje mnie to, b) są ważniejsze sprawy, c) nieistotny temat
17	Jeśli tak, dlaczego?	a) migracja i obcokrajowcy w Polsce, b) dzieci nie powinny przejmować ról dorosłych, c) możliwe błędy i nieporozumienia
18	Czy był(a) Pan(i) świadkiem tłumaczenia przez dziecko?	a) tak, b) nie
19	W jakiej sytuacji dziecko tłumaczyło?	a) komunikacja miejska, b) uroczystości rodzinne, c) szpital, d) przychodnia, e) szkoła, f) urząd, g) ośrodek turystyczny, h) sytuacja biznesowa, i) występ sceniczny, j) praca
20	W jakim języku dziecko tłumaczyło?	a) nieznany język, b) polski, c) czeski, d) słowacki, e) angielski, f) francuski, g) niemiecki, h) hiszpański, i) włoski, j) ukraiński, k) litewski, l) łotewski, m) portugalski, n) bałkański, o) azjatycki, p) niderlandzki, q) turecki, r) mniejszościowy, dialekt lub gwara

Bibliografia

Ackermann, Ines, Iwona Domachowska (2018) *Co powiedziała? Możesz przetłumaczyć? O zadaniach, wyzwaniach i roli pośrednictwa językowego podczas polsko-niemieckich spotkań i projektów,* Deutsch-Polnisches Jugendwerk / Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży.

Alvarez, Steven (2017) *"*Brokering Literacies: Child Language Brokering in Mexican Immigrant Families.*" Community Literacy Journal*, 11 (2); 1–15.

Amato, Amalia, Gabriele Mack (2021) "The best interest of the child in interpreter-mediated interviews – Researching children's point of view." *inTRAlinea*, 23; 1–10.

Anguiano, Rebecca M. (2018) "Language Brokering among Latino Immigrant Families: Moderating Variables and Youth Outcomes." *Journal of Youth and Adolescence*, 47(1); 222–242. https://doi.org/10.1007/s10964-017-0744-y

Antonini, Rachele (2010) *"*The study of child language brokering: Past, current and emerging research." *mediAzioni*, 10. http://mediazioni.sitlec.unibo.it

Antonini, Rachele (2022) "Children's Narratives of the Emotional Impact of Child Language Brokering." *mediAzioni*, 33; D132–D154. https://doi.org/10.6092/issn.1974-4382/15269

Apostolopoulou, Stavroula (2024) *Language Brokering Experience and Novel Metaphor Comprehension*, National and Kapodistrian University of Athens, Master's thesis.

Arellano, Brenda, Judy Mier-Chairez, Sara Tomek, Lisa M. Hooper (2018) "Parentification and Language Brokering: An Exploratory Study of the Similarities and Differences in Their Relations to Continuous and Dichotomous Mental Health Outcomes. *Journal of Mental Health Counseling*, 40 (4); 353–373. https://doi.org/10.17744/mehc.40.4.07

Aumann, Lara, Peter. F. Titzmann (2022) „Technical Brokering of Immigrant Adolescents in Switzerland: A Developmental-Acculturative Perspective." *Journal of Child and Family Studies*, 31 (1); 185–196. https://doi.org/10.1007/s10826-021-02165-1

Baker, Mona, Gabriela Saldanha (2009). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (2nd ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203872062

Bayraktar-Özer, Özge (2024) "Child Language Brokering in Turkey: Non-Professional Interpreting Experiences From Kurdish, Arab, and Pomak Ethnic Minorities." *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 1–15. https://doi.org/10.1080/01434632.2024.2351090

Bauer, Elaine (2016) "Practising Kinship Care: Children as Language Brokers in Migrant Families". *Childhood*, 23 (1); 22–36, https://doi.org/10.1177/0907568215574917

Bogucki, Łukasz, Joanna Dybiec-Gajer, Maria Piotrowska, Teresa Tomaszkiewicz (2019) *Słownik polskiej terminologii przekładoznawczej*, Kraków: Księgarnia Akademicka.

Cila, Jila, Richard. N. Lalonde (2015) "Language Brokering, Acculturation, and Empowerment: Evidence From South Asian Canadian Young Adults." *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 36 (5); 498–512. https://doi.org/10.1080/01434632.2014.953540

Cirillo, Letizia, Ira Torresi, Cristina Valentini (2010) "Institutional Perceptions of Child Language Brokering in Emilia Romagna." *mediAzioni* 10, http://mediazioni.sitlec.unibo.it

Czajkowska-Kisil, Małgorzata, Agnieszka Laskowska-Klimczewska (2016) *Coda – Inność nie rozpoznana. Słyszące dzieci – niesłyszący rodzice. Pakiet informacyjny dla szkół i poradni.* Warszawa.

Cline, Tony, Sarah Crafter (2014) *Child Language Brokering in School: Final Research Report*, no. April 2017: 49. https://www.nuffieldfoundation.org/sites/default/files/files/Child_language_brokering_in_schools_final_research_report.pdf.

Ceccoli, Federica (2021) "Reconstructing the Experiences of Child Language Brokering: A Focus on the Socio-Emotional Impact of The Practice." *The Translator*, 27 (2); 216–232. https://doi.org/10.1080/13556509.2020.1864894

Ceccoli, Federica (2022) "Bilingual Children Acting as Language Brokers in Italy: Their Affective and Cognitive Attitudes About the Practice." *International Journal of Bilingualism*, 26 (3); 334–350. https://doi.org/10.1177/13670069211058268

Cohen, Suzanne, Jo Moran-Ellis, Chris Smaje (1999) "Children as Informal Interpreters in GP Consultations: Pragmatics and Ideology." *Sociology of Health & Illness*, 21 (2); 163–186. https://doi.org/10.1111/1467-9566.00148

Crafter, Sarah, Guida De Abreu, Tony Cline, Lindsay O'Dell (2015) "Using Vignette Methodology as a Tool for Exploring Cultural Identity Positions of Language Brokers." *Journal of Constructivist Psychology*, 28 (1); 83–96. https://doi.org/10.1080/10720537.2014.923354

Crafter, Sarah, Humera Iqbal (2022) "Child Language Brokering as a Family Care Practice: Reframing the 'Parentified Child' Debate." *Children & Society*, 36 (3); 400–414. https://doi.org/10.1111/chso.12485

Davitti, Elena (2015) "Interpreter-Mediated Parent-Teacher Talk." [W:] Lubie Grujicic-Alatriste (red.) *Linking Discourse Studies to Professional Practice*. Bristol, Blue Ridge Summit: Multilingual Matters; 176–200. https://doi.org/10.21832/9781783094080-015

Degener, Janna Lena (2010) "*Sometimes my mother does not understand, then I need to translate.* Child and Youth Language Brokering in Berlin-Neukölln (Germany)." *mediAzioni* 10. http://mediazioni.sitlec.unibo.it.

Eksner, H. Julia, Marjorie Faulstisch Orellana (2012) "Shifting in the Zone: Latina/o Child Language Brokers and the Co-construction of Knowledge." *Ethos*, 40 (2); 196–220. https://doi.org/10.1111/j.1548-1352.2012.01246.x

Febre, Karina, Nafiseh Faghihi, Jyotsna Vaid (2024) "Frequency of Language Brokering Experience as a Source of Difference in Bilinguals' Emotion Judgments Across Languages. *International Journal of Bilingualism*. 13670069241289100. https://doi.org/10.1177/13670069241289100

García-Sánchez, Immaculada M. (2018) "Children as Interactional Brokers of Care." *Annual Review of Anthropology*, 47, 167–184. https://www.jstor.org/stable/48550900

Gee, Abigail, Barry Wright, Jemina Napier, Victoria Ackroyd, Helen Phillips, Rachael Hayes (2022) "Language Brokering Between Deaf Signing Parents and Healthcare Professionals." *Communication & Medicine*, 18 (2); 136–152. https://doi.org/10.1558/cam.20385

Goc, Anna (2022) *Głusza*, Dowody, Seria Reporterska.

Guan, Shu-Shu, Patricia Greenfield, Marjorie Faustisch Orellana (2014) "Translating Into Understanding: Language Brokering and Prosocial Development in Emerging Adults From

Immigrant Families." *Journal of Adolescent Research*, 29; 331–355. https://doi.org/10.1177/0743558413520223

Gustafsson, Kristina (2021) "Child Language Brokering in Swedish Welfare Institutions: A Matter of Structural Complicity?" [W:] Ovidi Carbonell, Esther Monzó-Nebot Cortés, (red.) *Translating Asymmetry – Rewriting Power*. John Benjamins; 125–144. https://doi.org/10.1075/btl.157.06gus

Hall, Nigel. (2004) "The Child in the Middle: Agency and Diplomacy in Language Brokering Events" [W:] Gyde Hansen, Kirsten Malmkjaer, Daniel Gile (red.) *Claims, Changes and Challenges in Translation Studies*. Amsterdam: John Benjamins; 285-296.

Hall, Nigel, Sylvia Sham (2007) "Language Brokering as Young People's Work: Evidence from Chinese Adolescents in England." *Language and Education*, 21 (1); 16–30.

Hall, Nigel, Frederique Guéry (2010) "Child Language Brokering: Some Considerations." *mediAzioni* 10; 24-46.

Harjunpää, Katariina (2021) "Language Brokering and Differentiated Opportunities for Participation." *Calidoscopio*, 19 (2); 152–173.

Harris, Brian (1990) "Norms in Interpretation." *Target*, 2. https://doi.org/10.1075/target.2.1.08har

Harris, Brian, Bianca Sherwood (1978) "Translating as an Innate Skill." [W:] Gerver, D., Sinaiko, H.W. (red.) *Language Interpretation and Communication*. NATO Conference Series, vol 6. Boston, MA.: Springer; 155–170. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-9077-4_15

Hoffman, Eva (1989) *Lost in Translation: A Life in a New Language.* New York and London: Penguin Books.

Herring, Rachel, Marcin Walczyński (2024) "Emotions, Stress and Related Phenomena in Public Service Interpreter and Translator Education and Training." *FITISPos International Journal*, 11(1); 9–27. https://doi.org/10.37536/FITISPos-IJ.2024.11.1.394

Hlavac, Jim (2014) "Participation Roles of a Language Broker and the Discourse of Brokering: An Analysis of English–Macedonian Interactions." *Journal of Pragmatics*, 70; 52–67. https://doi.org/10.1016/j.pragma.2014.06.003

Hua, Josephine M., Catherine. L. Costigan (2012) "The Familial Context of Adolescent Language Brokering Within Immigrant Chinese Families in Canada." *Journal of Youth and Adolescence*, 41 (7); 894–906. https://doi.org/10.1007/s10964-011-9682-2

Iqbal, Humera, Sarah Crafter (2023) "Child Language Brokering in Healthcare: Exploring the Intersection of Power and Age in Mediation Practices." *Journal of Child and Family*

Studies, 32(2), 586–597. https://doi.org/10.1007/s10826-022-02376-0

Jansson, Gunilla, Cecilia Wadensjö (2016) "Language Brokering in Multilingual Caregiving Settings." *Communication and Medicine,* 13 (3); 275–290.

Jouhri, Nadya El, Sara Bagur-Pons, Sebastià Verger-Gelabert, María Rosa Rosselló-Ramón (2022) "El alumnado inmigrante y la mediación lingüística infanto juvenil." *Magis Revista Internacional de Investigación en Educación,* 15; 1–25. https://doi.org/10.11144/Javeriana.m15.aiml

Kalata-Zawłocka, Aleksandra (2017) *Społeczne i językowe konteksty tłumaczenia języka migowego w Polsce*. [Dysertacja doktorska] https://repozytorium.uw.edu.pl//handle/item/136050

Kalata-Zawłocka, Aleksandra (2021) „Głusi i tłumacze PJM o tłumaczeniu języka migowego w Polsce kiedyś i dziś." *Między Oryginałem a Przekładem,* 27 (54); 63–84. https://doi.org/10.12797/MOaP.27.2021.54.04

Katz, Vikki S. (2010). "How Children of Immigrants Use Media to Connect Their Families to the Community: The Case of Latinos in South Los Angeles." *Journal of Children and Media*, 4(3), 298–315. https://doi.org/10.1080/17482798.2010.486136

Katz, Vikki S. (2014a) *Kids in the Middle: How Children of Immigrants Negotiate Community Interactions for Their Families*. Rutgers Series in Childhood Studies. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

Katz, Vikki S. (2014b) "Children as Brokers of Their Immigrant Families' Healthcare Connections." *Social Problems*, 61 (2); 194–215.

Kemende Wunseh, Q. (2018) *Language Brokering and Identity Construction: Exploring Immigrant Children's Language Practices in a Multilingual South African Context,* University of the Western Cape, Cape Town [PhD dissertation]

Kemende Wunseh, Q., Erasmos Charamba (2023) "Language Brokering and Code Switching as Teaching and Learning Tools in Multilingual Settings: Reflections of Two Immigrant Children." *Journal of Languages and Language Teaching, 11* (1), 114. https://doi.org/10.33394/jollt.v11i1.6447

Keselman, Olga (2009) *Restricting Participation: Unaccompanied Children in Interpreter-mediated Asylum in Hearings in Sweden*, Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för beteende vetenskap och lärande.

Kim, James J. (2019) *The Effects of Language Brokering Among the Korean Population,* George Fox University. [PhD dissertation].

Korpal, Paweł (2021) "Stress Experienced by Polish Sworn Translators and Interpreters." *Perspectives*, 29 (4); 554–571. https://doi.org/10.1080/0907676X.2021.1889004

Kotowicz, Justyna, Klaudia Tondos, Zofia Wodniecka-Chlipalska (2021) „Doświadczenia językowe osób słyszących mających G/głuchych rodziców: polski język migowy jako język ich dziedzictwa." *Prace Językoznawcze*, 23 (4); 201–218. https://doi.org/10.31648/pj.7033

Kraft, Kamilla (2020) "Trajectory of a Language Broker: Between Privilege and Precarity." *International Journal of Multilingualism* 17 (1); 80–96. https://doi.org/10.1080/14790718.2020.1682256.

Kruk-Junger, Katarzyna (2012) *Przekład ustny środowiskowy – teoria, normy, praktyka.* Uniwersytet Śląski. [Dysertacja doktorska]

Lazarevic, Vanja (2017) "Effects of Cultural Brokering on Individual Well-Being and Family Dynamics among Immigrant Youth." *Journal of Adolescence*, 55 (1); 77–87. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.12.010

Liber-Kwiecińska, Katarzyna (2021) „Tłumaczenie środowiskowe — teoria w praktyce I praktyka w teorii." [W:] Maria Piotrowska (red.), *Perspektywy na przekład*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego; 163–167.

López, Belem G., Jyotsna Vaid (2018) "Fácil or A Piece of Cake: Does Variability in Bilingual Language Brokering Experience Affect Idiom Comprehension?" *Bilingualism: Language and Cognition*, 21 (2); 340–354. https://doi.org/10.1017/S1366728917000086

López, Belem, Esteffania Lezama, Dagoberto Heredia (2019) "Language Brokering Experience Affects Feelings Toward Bilingualism, Language Knowledge, Use, and Practices: A Qualitative Approach." *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 41. https://doi.org/10.1177/0739986319879641

Marian, Viorica (2023) *The Power of Language: How the Codes We Use to Think, Speak, and Live Transform Our Minds.* New York: Dutton.

Martinez, Charles R., Heather H. McClure, J. Mark Eddy (2009) "Language Brokering Contexts and Behavioral and Emotional Adjustment Among Latino Parents and Adolescents." *The Journal of Early Adolescence*, 29 (1); 71–98. https://doi.org/10.1177/0272431608324477

Martinez, Krissa, Marjorie Elaine, Marco Murillo, Michael Rodriguez (2024) "Unravelling Child Language Brokering For Health: Understanding The Complexities Behind Children's Interpreting For Health Care." *Journal for Leadership, Equity, and Research*, 10 (1). https://journals.sfu.ca/cvj/index.php/cvj/article/view/275

Matyja, Aleksandra (2024) „Na zapleczu chińskiego marketu. Problemy drugiego pokolenia migrantów w filmie „Chinas" (2023, reż. Arantxa Echevarría)." *Dziennikarstwo i Media*, 21; 137–147. https://doi.org/10.19195/2028-8322.21.10

McQuillan, Jeff, Lucy Tse (1995) "Child Language Brokering in Linguistic Minority Communities: Effects on Cultural Interaction, Cognition, and Literacy." *Language and Education* 9 (3); 195–215. https://doi.org/10.1080/09500789509541413

Melander, Charlotte, Oksana Shmulyar Gréen (2023) "Language Brokering as Acts of Care: Experiences of Young Migrants Born in Poland and Romania Living in Sweden." *Nordic Social Work Research,* 13(4), 577–588. https://doi.org/10.1080/2156857X.2023.2199417

Morales, Alejandro, William. E. Hanson (2005) "Language Brokering: An Integrative Review of the Literature." *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 27 (4); 471–503. https://doi.org/10.1177/0739986305281333

Morales, Alejandro, Kenneth. T. Wang (2018) "The Relationship Among Language Brokering, Parent–Child Bonding, and Mental Health Correlates Among Latinx College Students." *Journal of Mental Health Counseling,* 40 (4); 316–327. https://doi.org/10.17744/mehc.40.4.04

Moroe, Nomfundo, Victor De Andrade (2018) "*We Were Our Parents' Ears and Mouths*: Reflecting on The Language-Brokering Experiences of Hearing Children Born to Deaf-Parents." *South African Journal of Child Health,* 12, https://doi.org/10.7196/SAJCH.2018.v12i2b.1499

Mossman, Beth (2021) "Quién habla dos idiomas vale por dos: Tying Children's Language Brokering Skills into Their Educational Journey to Develop Bilingualism." *The CATESOL Journal,* 32 (1); 91–104. https://doi.org/10.5070/B5.35916

Napier, Jemina (2021) *Sign Language Brokering in Deaf-Hearing Families.* Palgrave Macmillan Cham.

Narchal, Renu, Rachel Hembrow (2024) "Hidden Care: A Qualitative Exploration of the Roles and Responsibilities of Language Brokers." *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being,* 19 (1). https://doi.org/10.1080/17482631.2024.2371536

Nikitina, Jekaterina, Guilia Montenovo (2023) "The Changing Landscape of Healthcare Communication in Italy: Perceptions and Challenges in Language Brokering Services." *Language and Health,* 1 (1); 77–85. https://doi.org/10.1016/j.laheal.2023.07.002

Ogińska-Bulik, Nina (2019) „Negatywne skutki pracy związanej z pomaganiem osobom po doświadczeniach traumatycznych – zjawisko wtórnej traumatyzacji." *Sztuka Leczenia*, 2; 39–47.

Orellana Faulstisch, Marjorie (2003) "Responsibilities of Children in Latino Immigrant Homes." *New Directions for Youth Development,* 100; 25–39. https://doi.org/10.1002/yd.61

Orellana Faulstisch, Marjorie, Ann Phoenix (2016) "Re-interpreting: Narratives of Childhood Language Brokering Over Time." *Childhood,* 24. https://doi.org/10.1177/0907568216671178

Pellinen, Jukka, Toni Mättö, Kari Sippola, Antti Rautiainen (2018) "Blame Game or Dialogue? Financial, Professional and Democratic Accountabilities in a Complex Health Care Setting." *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 31 (2); 626–650.

Pena-Díaz, Carmen (2019) "Child Language Brokering: Challenges in Spanish Intercultural Education." *Intercultural Education*, 30 (4), 368–382. https://doi.org/10.1080/14675986.2018.1540107

Phoenix, Ann, Marjorie Faulstich Orellana (2022) "Adult Narratives of Childhood Language Brokering: Learning What It Means To Be Bilingual." *Children & Society*, 36(3); 386–399. https://doi.org/10.1111/chso.12462

Pines, Rachyl. L., Jennifer A. Kam, Quinten Bernhold (2019) "Understanding Latino/a Language Brokers' Identity Goals in Association With Parent-Child Relational Quality." *Journal of Social and Personal Relationships,* 36 (2); 490–513. https://doi.org/10.1177/0265407517734656

Preston, Paul (1995) "Mother Father Deaf: The Heritage of Difference." *Social Science & Medicine*, 40, 1461–1467. https://doi.org/10.1016/0277-9536(94)00357-Y

Rechsteiner, Beat, Eva Kyndt, Miriam Compagnoni, Andrea Wullschleger, Katharina Maag Merki (2024). "Bridging Gaps: A Systematic Literature Review of Brokerage in Educational Change." *Journal of Educational Change*, 25 (2); 305–339. https://doi.org/10.1007/s10833-023-09493-7

Reynolds, Jennifer. F., Marjorie Faulstisch Orellana, Inmaculada García-Sánchez (2015) "In the Service of Surveillance: Immigrant Child Language Brokers in Parent-Teacher Conferences." *Langage et Société*, 153 (3); 91–108. https://doi.org/10.3917/ls.153.0091

Romero-Moreno, Aaran, Mireia Vargas-Urpí (2022) "The Gift of Language: An Anthropological Approach to Child Language Brokering in Barcelona." *Children & Society*, 36 (3); 415–431. https://doi.org/10.1111/chso.12530

Schulz, Sebastian, Peter F. Titzmann, Andrea Michel (2013) „Jugendliche Übersetzer: Language Brokering in Migrantenfamilien in Deutschland [Adolescent interpreter: Language brokering in migrant families in Germany]." *Zeitschrift für*

Entwicklungspsychologie und Pädagogische Psychologie, 45 (3); 161–174. doi: 10.1026/0049-8637/a000087

Shen, Yishan, Su Yeong Kim, Yijie Wang, Ruth K. Chao (2014) "Language Brokering and Adjustment Among Chinese and Korean American Adolescents: A Moderated Mediation Model of Perceived Maternal Sacrifice, Respect for the Mother, and Mother–Child Open Communication." *Asian American Journal of Psychology*, 5 (2); 86–95. https://doi.org/10.1037/a0035203

Shen, Yishan., Su Yeong Kim, Aprile D. Benner (2019) "Burdened or Efficacious? Subgroups of Chinese American Language Brokers, Predictors, and Long-Term Outcomes." *Journal of Youth and Adolescence*, 48 (1); 154–169. https://doi.org/10.1007/s10964-018-0916-4

Shen, Yishan, Eunjin Seo, Alison I. Jiles, Yao Zheng, Yijie Wang (2022) "Language Brokering and Immigrant-Origin Youth's Well-Being: A Meta-Analytic Review." *American Psychologist*, 77 (8), 921–939. https://doi.org/10.1037/amp0001035

Sherman, Tamah, Jiří Homoláč (2017) "*The older I got, it wasn't a problem for me anymore*": Language Brokering as a Managed Activity and a Narrated Experience Among Young Vietnamese Immigrants in The Czech Republic." *Multilingua*, 36 (1); 1–29. https://doi.org/10.1515/multi-2015-0027

Söderlundh, Hedda, Leelo Keevallik (2023) "Labour Mobility Across The Baltic Sea: Language Brokering at A Blue-Collar Workplace in Sweden." *Language in Society*, 52 (5); 783–804. https://doi.org/10.1017/S0047404522000392

Szczepaniak-Kozak, Anna, Emilia Wąsikiewicz-Firlej (2024) „Teacher Agency in the Times of Crisis: A Situational Analysis of School Environment After the 2022 Russian Invasion in Ukraine." *Front. Psychol.* https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1382403

Thoma, Nadja, Anna-Katharina Draxl (2023) "Transforming Language Brokering Policies at School: Learning From Students With Transnational Biographies" *European Educational Research Journal*, 22 (4); 463–481. https://doi.org/10.1177/14749041221126563

Thompson, Sharon R., Leslynne L. Green, Mary Sears Taylor, Kristen. J. Corey (2018) "Using Altered Art for Children Who Language Broker: Navigating Roles and Transitions." *Journal of Mental Health Counseling*, 40(4); 302–315. https://doi.org/10.17744/mehc.40.4.03

Titzmann, Peter F. (2012) "Growing Up Too Soon? Parentification Among Immigrant and Native Adolescents in Germany." *Journal of Youth and Adolescence*, 41(7); 880–893. https://doi.org/10.1007/s10964-011-9711-1

Tłuściak-Deliowska, Aleksandra (2018) „Wykorzystanie epizodów (vignettes) jako metody zbierania danych w badaniach dotyczących przemocy rówieśniczej." *Przegląd Badań Edukacyjnych*, 1. https://doi.org/10.12775/PBE.2018.011

Tomasi, Ana Marija, Renu Narchal (2020) "Experiences and Psychological Well-Being of Language Brokers in Australia: A Mixed Methods Approach." *Australian Psychologist*, 55 (4); 397–409. https://doi.org/10.1111/ap.12443

Tryuk, Małgorzata (2006) *Przekład ustny środowiskowy*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Tryuk, Małgorzata (2017) *Przekład ustny konferencyjny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Tryuk, Małgorzata (2023) „Tłumaczenie dzieci i dla dzieci w obecnej sytuacji migracyjnej w Polsce." *Przekładaniec*, 2023, 46; 21–39, https://doi.org/10.4467/16891864PC.23.002.17966

Tse, Lucy (1996) "Language Brokering in Linguistic Minority Communities: The Case of Chinese- and Vietnamese-American Students." *Bilingual Research Journal*, 20 (3–4); 485–498. https://doi.org/10.1080/15235882.1996.10668640

Valdes, Guadelupe, Christina Chavez, Claudia Angelelli (2003) "A Performance Team: Young Interpreters and Their Parents." [W:] Guadelupe Valdes (red.), *Expanding Definitions of Giftedness: The Case of Young Interpreters From Immigrant Communities."* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Valero-Garcés, Carmen (2015) "The Impact of Emotional and Psychological Factors on Public Service Interpreters: Preliminary Studies." *The International Journal of Translation and Interpreting Research*, 07 (3). https://doi.org/10.12807/ti.107203.2015.a07

Walczyński, Marcin (2019*) Psycho-affective Factors in Consecutive Interpreting.* Berlin: Peter Lang.

Weisskirch, Robert. S., Sylvia Alatorre Alva (2002) "Language Brokering and the Acculturation of Latino Children." *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 24 (3); 369–378. https://doi.org/10.1177/0739986302024003007

Weisskirch, Robert, Su Yeong Kim, Byron L. Zamboanga, Seth J. Schwartz, Melina Bersamin, Adriana J. Umana-Taylor (2011) "Cultural Influences for College Student Language Brokers." *Cultural Diversity & Ethnic Minority Psychology*, 17; 43–51. https://doi.org/10.1037/a0021665

Weisskirch, Robert S. (2017) "A Developmental Perspective on Language Brokering." [W:] Robert S. Weisskirch (red.) *Language Brokering in Immigrant Families*. New York: Routledge; 7–25.

Weisskirch, Robert S. (2024) "Emerging Ideas – Intergenerational Congruence With Parents and Language Brokering: Implications on Adolescent Self-Esteem." *Family Relations*. https://doi.org/10.1111/fare.13125

Wiśniewska, Dominika (2020) *Dorastanie między dwoma światami. Społeczne konteksty rozwoju słyszących dzieci niesłyszących rodziców.* Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej https://www.aps.edu.pl/wydawnictwo/publikacje-online/wisniewska-dominika-red-dorastanie-miedzy-dwoma-swiatami-spoleczne-konteksty-rozwoju-slyszacych-dzieci-nieslyszacych-rodzicow/

Worrell, Shane (2021) "From Language Brokering to Digital Brokering: Refugee Settlement in a Smartphone Age." *Social Media + Society,* 7 (2), 20563051211012365. https://doi.org/10.1177/20563051211012365

Wu, Nina, Su Yeong Kim (2009) "Chinese American Adolescents' Perceptions of the Language Brokering Experience as a Sense of Burden and Sense of Efficacy." *Journal of Youth and Adolescence,* 38; 703–718. https://doi.org/10.1007/s10964-008-9379-3

Zhang, Minyu, Su Yeong Kim, Yang Hou, Yishan Shen (2020) "Parent–Adolescent Acculturation Profiles and Adolescent Language Brokering Experiences in Mexican Immigrant Families." *Journal of Youth and Adolescence,* 49. https://doi.org/10.1007/s10964-019-01064-5

Żytowicz, Anita (2017a) "Emotions and Language Mediations in the Micro-Accounts of Polish Teenage Brokers." *Konteksty Pedagogiczne,* 2 (9); 127–151

Żytowicz, Anita (2017b) "Language Brokering Undertaken by Five Multilingual Polish Teenagers Living in the UK. Prevalence and Emotions – Sample Study." [W:] Danuta Gabryś-Barker, Dagmara Gałajda, Adam Wojtaszek, Paweł Zakrajewski (red.) *Multiculturalism, Multilingualism, and the Self-Studies in Linguistics and Language Learning*, Cham: Springer International Publishing.

Żytowicz, Anita (2018) „Życie w Wielkiej Brytanii oczami młodych brokerów polskiego pochodzenia - na podstawie autorskich wywiadów przeprowadzonych w Anglii". [W:] Agnieszka Rypel, Danuta Jastrzębska-Golonka (red.) *Istnieć w kulturze - istnieć w kulturach. Między teorią a praktyką edukacyjną*. Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2018

Żytowicz, Anita (2019) „Bilingual Children as Language Brokers — Strategies, Emotions and Identity" (Child brokering — młodzież bilingwalna w roli tłumaczy. Strategie, emocje, tożsamość). Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy [Dysertacja doktorska].

Źródła internetowe

Projekt NEW ABC, Uniwersytet w Bolonii https://www.unibo.it/en/university/who-we-are/mission-and-values/european-projects-education-and-training/eylbid-empowering-young-language-brokers-for-inclusion-in-diversity [Data dostępu: 28 grudnia 2024], https://newabc.eu/ [Data dostępu: 28 grudnia 2024]